

HYVÄN TEKEMINEN

JA Humanitarismin
kriittistä tarkastelua
VALTA

Toimittanut
FRANK JOHANSSON

GAUDEAMUS

Koneen Säätiö on tukenut teoksen kirjoittamista ja suomentamista

Suomentanut Kati Pitkänen

Copyright © 2013 Tekijät (ks. artikkelit)
& Gaudeamus Helsinki University Press

Copyright © 2013 Suomennos Kati Pitkänen

Gaudeamus Oy
HYY Yhtymä
www.gaudeamus.fi

Kansi: Maria Manner

KL: 32.2, 37 • UDK: 342

ISBN 978-952-495-305-4

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoda 2013

SISÄLLYS

FRANK JOHANSSON

Johdanto: Auttamisen julkisivun takana	9
Hyvän tekemisen järjestelmä.....	11
Uljas uusi maailma?	12

ALEX DE WAAL

Pidäkkeetön humanitarismi – avustusoperaatioiden ongelmia	18
Kylmä sota: humanitarismi pakkopaidassa.....	19
Kylmän sodan jälkeinen humanitarismi	24
Monet mandaatit.....	28
Etiopia: hyvä ratkaisu vanhoina huonoina aikoina.....	29
Eteläinen Sudan: malliohjelma ja pitkittynyt sota.....	31
Somalia: mureneeko uusi humanitaarinen järjestys?.....	33
Reaalipolitiikka pitää pintansa muualla.....	37
Bosnia: liian pitkälle päästetty romahdus?	38
Mitä on puolueettomuus?	40
Ruanda: puolueettomuuden rajat.....	45
Ruandalaiset pakolaiset: pidäkkeetön humanitarismi.....	52
Keskustelun avaaminen humanitarismista.....	56

FABRICE WEISSMAN

Hiljaisuus hoitaa – Lääkärit ilman rajoja ja julkinen keskustelu	63
1970–1980: uuskonservatismi	63
1990-luku: liberaalin internationalismin uhkapeli	69
Vuoden 1999 jälkeen: imperialismien ja despotismin ristiaallokossa.....	75
MSF ja suojele	78

DAVID KENNEDY

Kansainvälinen ihmisoikeusliike – osa ongelmaa?	84
Pragmaattinen lähestymistapa ihmisoikeuksiin.....	85
Luettelo pragmaattisista huolenaiheista ja poleemisista syytöksistä.....	91
Lopuksi	113

Kansainvälinen ihmisoikeusliike – osa ongelmaa?

Kansainvälinen ihmisoikeusliike on eittämättä saanut aikaan paljon hyvää. Se on vapauttanut ihmisiä ahdingosta sekä vakiinnuttanut käsitteitä ja keinoja emansipoitumispyrkimysten tueksi. Se on myös kohentanut kriteerejä, joiden mukaan eri maiden hallitukset arvioivat toisiaan, kansalaiset arvioivat hallituksiaan ja ”kansainväliseksi yhteisöksi” kutsuttu eliitti arvioi yksittäisiä maita. Ihmisoikeusliike on tarjonnut työuran tuhansille asiantuntijoille, joista monet ovat lainoppineita. Työ on tuntunut arvokkaalta, ja sen tekijät ovat oppineet luottamaan siihen, että hyvää tekemällä voi joskus taata toimeentulon itselleenkin. Näitä ja muita ihmisoikeusliikkeen saavutuksia on käsitelty laajasti. Itse liikkeestä on tullut tärkeä niille hyvää tarkoittaville eurooppalaisille ja yhdysvaltalaisille lainoppineille, jotka ovat myönteisessä mielessä humanisteja, internationalisteja, liberaaleja ja myötätuntoisia.

Ihmisoikeuksista voi kuitenkin ajatella toisinkin. Olen itsekin hyvää tarkoittava internationalisti ja toivoakseni myös myötätuntoinen lainoppinut, ja mielestäni voi olla hyödyksi koota yhteen ihmisoikeuksiin liittyviä ongelmia. Moni on tuonut näitä seikkoja esille, koska minun laillani he ovat huolestuneita siitä, että saavutuksistaan huolimatta ihmisoikeusliike saattaa nyky maailmassa olla pikemminkin osa ongelmaa kuin ratkaisua. Esitelen seuraavassa ihmisoikeuksiin liittyviä kysymyksiä, jotka kenties kiinnostavat alan ihmisiä laajemminkin. Korostan, että luettelo on epätäydellinen ja kertoo omista näkemyksistäni.

Heti alkuun on myös todettava, että kokoamani väitteet ovat hypoteeseja. Olen muotoillut ne mahdollisimman ytimekkäästi, joten ne saattavat vaikuttaa kiveen hakatuilta tai liioitellun poleemisilta. Yhtäkään niistä ei

* Alkuteksti ”The International Human Rights Movement: Part of the Problem?” ilmestyi vuonna 2001 julkaisussa *European Human Rights Law Review* 3, 245–267, sekä uudelleen vuonna 2002 julkaisussa *Harvard Human Rights Journal* 15, 101–125.

tietääkseni ole varsinaisesti todistettu oikeaksi, joskin toiset ovat mielestäni järkeenkäyvämpiä kuin toiset. Ne siis leijuvat ilmassa väitteinä, huolenaikheina ja poleemisina syytöksinä sekä väijyvät ihmisoikeuskeskustelujen taustalla. Mikäli ne osoittautuisivat oikeiksi ja niiden aiheuttamat *haitat* tai *kustannukset* voitaisiin osoittaa, niitä olisi silti arvioitava vasten ihmisoikeusliikkeen saavutuksia.

PRAGMAATTINEN LÄHESTYMISTAPA IHMISOIKEUKSIIN

Luettelon tarkoitus on rohkaista muita hyvää tarkoittavia lainoppineita lähestymään ihmisoikeuksia pragmaattisemmin, käytännönläheisemmin. Vastaisuudessa tarvitaan parempia keinoja arvioida haittoja ja hyötyjä, joita ihmisoikeuksien julistamisesta ja toteuttamisesta syntyy. Alan parhaat ammattilaiset suhtautuvat tietysti työhönsä jo nyt suunnitelmallisesti ja käytännönläheisesti. Silti sekä ihmisoikeusliikkeen sisällä että sen ulkopuolella moni tuntee usein houkutusista sivuuttaa käytännön näkökohdat ja suhtautuu ihmisoikeuksiin pikemminkin hartaasti kuin laskelmoivasti. Ihmisoikeushankkeita voidaan arvioida perusteellisesti, mutta haittojen pohdinta voi silti jäädä liian vähälle, jos hankkeen edistyminen näyttää lupavalta ja innostus vie mennessään.

”Pragmaattista” aina ja ikuisesti vai tässä ja nyt?

Käytännönläheinen arviointi tarkoittaa, että ihmisoikeushankkeiden hyödyt ja haitat eritellään tapauskohtaisesti aika ja paikka huomioon ottaen. Tapaukset, olosuhteet ja ajankohdat voivat olla hyvin erityisiä (tämän vetoomuksen edistäminen nyt luultavimmin haittaa toisen läpimenoa) tai hyvin yleisiä (jos sosiaaliseen hyvinvointiin liittyviä tarpeita käsitellään yksittäisinä ”oikeuksina”, niin tämä yleensä passivoi ihmisiä ja lisää heidän eristyneisyyttään). Ne on kuitenkin ilmaista ja lopulta osoitettava selvin ja ymmärrettävien sanankääntein, vaikka selvyys ei tarkoitaakaan samaa kuin varma tai väistämätön. Kaikkia politiikkojen muotoiluun vaikuttavia tekijöitä ei suinkaan voida *todistaa* empiirisesti. Vaikutukset on ilmaista mahdollisimman ymmärrettävästi, jotta ne katsottaisiin haitoiksi (tai hyödyiksi) ja otettaisiin huomioon ihmisoikeustyössä.

”Ihmisoikeuksien” haittojen ja hyötyjen arviointi on vaikeaa, koska haitoista puhutaan usein paljon yleisemmällä tasolla kuin hyödyistä.

Kokoamani väitteet esitetään usein syytöksinä, jotka koskevat koko ihmisoikeuksien ”idea” tai ”liikettä” kaikkialla ja kaikkina aikoina. Hyödyt ilmaistaan usein yksityiskohtaisemmin: nämä ihmiset saadaan ulos tästä vankilasta, näille järjestetään asunto, tähän maahan saatiin vaalit, joita tarkkaillaan näin, ja nämä ihmiset säästyivät kuolemantuomiolta. Arvatenkin ongelmien käsittely ihmisoikeuksien kielellä sisältää joitakin haittoja (tai hyötyjä), jotka pätevät aina ja kaikkialla ja jotka olisi otettava huomioon kussakin erityistapauksessa. Vielä luultavammin tällaiset yleiset haitat nousevat erityisen vahvasti esille tiettyinä aikoina ja tietyissä paikoissa. Koko ihmisoikeussanasto ja -liike saattaa kärsiä eräänlaisesta sokeudesta ja saada aikaan vaikutuksia, joita voidaan pitää haittoina. Paljon luultavampaa kuitenkin on, että eri ihmiset käyttävät sanastoa eri tavoin ja että liikkeen sisäisten jakaumien vuoksi sokeus on tuhoisampaa tietyissä paikoissa ja tiettyinä aikoina. Kaiken tämän vuoksi ”ihmisoikeuksien” vaikutuksia on vaikea eritellä. Lisäksi liikkeen jäsenet puhuvat eri ”kieliä” ja heillä voi olla erilaisia päämääriä. Ihmisoikeuspuhetta saatetaan käyttää jalan saamiseksi oven väliin, minkä jälkeen ryhdytäänkin puhumaan jostakin muusta. Liikkeessä myös arvioidaan riskejä, haittoja ja hyötyjä hyvin eri tavoin. Toisaalta sanasto ja liike itsekin muuttuvat koko ajan. Monista termeistä keskustellaan jatkuvasti juuri siksi, että voitaisiin vastata tässä esittelemiini ongelmiin. Pragmaatikon täytyy tyytyä ottamaan mahdolliset ongelmat huomioon parhaansa mukaan sekä arvioimaan niiden todennäköisyyttä ja riskin suuruutta. Liike taas voi rohkaista ihmisiä tutustumaan erilaisiin käytännön arviointeihin ja hyödyntämään niitä.

Otetaan esimerkiksi tilanne, jossa ihmisoikeusliikkeen kieli ja poliittinen pääoma valjastetaan siihen, että yritetään lopettaa kuolemanrangaistukset Karibianmeren alueella. Eri tahot voivat määritellä ongelman ja ratkaisun hyvin eri tavoin. Maksutonta apua antava lontoolainen yritysjuristi ehkä näkee asian toisin kuin kansalaisjärjestöjen juristit samassa kaupungissa, ja Karibialla asia ymmärretään taas eri tavoin. Joku on sitä mieltä, että kuolemanrangaistuksen vastainen kampanja valtaa liikaa alaa ja vie huomiota tärkeämmiltä asioilta. Onnistuessaan se voisi jopa antaa hiljaisen hyväksyntänsä sille, että Karibialla kuolee paljon enemmän ihmisiä muista syistä, jotka kytkeytyvät hallituksen toimiin tai toimettomuuteen. Liikkeessä voidaan kamppailla siitä, miten hyödyllistä ihmisoikeuksien kieli ylipäänsä on, ja toisaalta sen käyttäjät voivat väitellä sanaston käytön ehdoista ja haitoista tietyissä paikoissa. Joku voi käyttää kuolemanrangaistusta ja ihmisoikeuksien sanastoa

kiinnittääkseen huomiota johonkin muuhun asiaan tai muihin sanastoihin, joku taas voi käyttää sitä estääkseen laajemmat tutkimukset väärinkäytöksistä. Jos arvioidaan pragmaattisesti, käyttääkö niukkoja voimavaroja kuolemanrangaistuksen vastaisen hankkeen edistämiseen vai ei, niin osapuolten on sijainnistaan riippumatta päästävä jonkinlaiseen johtopäätökseen ristiriitojen ja vaikutusten nettotuloksesta – oli tuo johtopäätös miten alustava tai yleinen tahansa. Toivon, että kokoamiani kriittisiä huomioita ihmisoikeuksista voidaan käyttää tällaisia keskusteluja tukevana tarkistuslistana.

Haittojen ja hyötyjen arvioinnissa käy helposti niin, että liioitellaan ihmisoikeuksien osuutta haittoihin ja suitsutetaan aiheettoman paljon niiden osuutta hyötyihin. On tietysti mahdollista, että ihmisoikeussanaston ja -liikkeen mahdolliset haitat nousevat esiin, kun ihmisoikeuksia *käytetään väärin* tai *valjastetaan muihin tarkoituksiin*. Joissakin tapauksissa ihmisoikeuksien hyödyt ja haitat saattavat jäädä muiden voimien vaikutuksen varjoon. Ihmisoikeudet voivat olla vapautuksen pisara alistamisen meressä tai oikeutuksen verho pahalle, joka lopulta romahtaa omasta painostaan. Pragmaattisessa lähestymistavassa voidaan vain eritellä ja arvioida syytä ja seurauksia mahdollisimman huolellisesti. Epäilyjen on syytä herätä, mikäli ulkopuolisia ihmisiä ja voimia pidetään *aina* syinä haittoihin. Epäilevästi tulisi suhtautua myös väitteisiin, joiden mukaan kaikki ikävät seuraukset olivat jo jotenkin ennalta mukana sanastossa, jota ihmisoikeuksien puolustajat ymmärtämättömästi käyttivät. Pragmaattinen lähestymistapa johtaa jonnekin näiden tilanteiden välimaastoon. Tällöin arvioidaan, tekeekö liikkeen kieli tai institutionaalinen muoto ”väärinkäytöksistä” enemmän tai vähemmän todennäköisiä tietyissä oloissa.

Ihmisoikeuksia on järkevää lähestyä pragmaattisesti vain *vertailevassa* mielessä. Miten jonkin ihmisoikeushankkeen haitat ja hyödyt vertautuvat siihen, että käytettäisiin muita keinoja? Jos keskitytään jatkuvasti vain ihmisoikeuksien kieleen, miten tämä vaikuttaa vaihtoehtoisten kielten kehittämiseen? Ihmisoikeudet voivat viedä huomion pois hankkeista, jotka painottavat kollektiivista vastuuta, tai sammuttaa hengellisen liekin vapautusliikkeistä. Mutta kuinka hyvin ne pitävät pintansa verrattuna vaihtoehtoihin sanastoihin ja instituutioihin – perheeseen, sukuun, kansakuntaan tai uskonnolliseen vakaumukseen – tai muihin tapoihin puhua poliittisesta tai oikeudellisesta vapautumisesta? Kenen asemia kukin näistä vahvistaa tai heikentää? Kuinka arvioida keskipitkän tai pitkän aikavälin pyrkimyksiä

kehittää uusia emansipaation keinoja? Toivon, että esittelemäni väitteet innostavat myös vertailevaan tarkasteluun.

Haittojen ja hyötyjen erittely

Haittojen ja hyötyjen arvioinnissa on oltava mahdollisimman tarkka ja konkreettinen. En käsittele hyötyjä, mutta on selvää, että ihmiset arvioivat niitäkin hyvin eri tavoin. Niin liikkeen sisällä kuin sen ulkopuolellakin kamppaillaan siitä, mitä hyötyjä tavoitellaan ja millä keinoin sekä miten saavutuksia arvotetaan. Sanalla ”emansipaatio” tai ”vapautuminen” viitataan niihin moninaiisiin ja usein ristiriitaisiin hyötyihin, joita ihmisoikeuksilla tavoitellaan. Hyödyt voivat olla humanitaarisia, ne voivat kohentaa yleistä hyvinvointia tai liittyä edistyksellisyyteen ja kansainvälisyyteen. Muitakin hyötyjä voi olla. Ihmisoikeudet voivat kiihottaa mielikuvitusta ja tunteita, ja niitä voidaan käyttää esteettisiin tarkoituksiin. Yhtä lailla ne voivat olla psykologisesti tai eettisesti hyödyksi. On myös syytä muistaa, että hyvää tarkoittavilla ihmisillä ei ole yksinoikeutta ihmisoikeuksiin, vaan kaikenlaiset ihmiset voivat käyttää niitä edistääkseen tavoitteitaan.

Hyödyt jäävät joka tapauksessa muiden pohdittavaksi, ja keskityn nyt haittoihin. Kokoamani arvostelun esittäjät ovat eri mieltä siitä, millaisia haittoja pitäisi laskea mukaan. Osa kriitikoista on eettistä, osa poliittista, osa filosofista. Joillekin ongelma taas on estetiikassa: heidän mukaansa liikkeen saavutusten takana olevat hahmot, identiteetit ja sanasto ovat myös esteettinen vitsaus. Ihmisoikeusliike voi tietysti aiheuttaa vahinkoa paitsi teoillaan myös tekemättä jättämisillään. Haitat voivat kohdistua mahdollisten ihmisoikeusloukkausten uhreihin tai tekijöihin tai viattomiin sivustakatselijoihin. Ne voivat koskettaa myös muita eliittejä (hyväntekijät heikkenevät, pahantekijät vahvistuvat) tai ihmisoikeusliikkeen jäseniä. Esimerkiksi ammatillisia vääristymiä eli taipumusta katsoa asioita vain oman alan näkökulmasta voidaan kritisoida niin eettisesti, poliittisesti kuin filosofisestikin, ja nuo vääristymät voidaan siis laskea haitoiksi.

Joillekin ihmisille olennaista on se, mitä ihmisoikeusliike *ilmaisee* (eettisesti, poliittisesti, filosofisesti ja esteettisesti). He katsovat ongelmaksi jo vaikkapa sen, jos ihmisoikeusliike lisää tapauksia, joissa naisia kuvataan virallisissa asiakirjoissa joko jalustalle asetettuina äiteinä tai uhrimaisina hoivan antajina. Heistä naisten esittäminen liian kapeasti tai stereotyyppisesti on vahingollista, vaikka ainoa konkreettinen seuraus tilanteesta olisi se, että

naisten aseman parantamista varten saataisiin hieman lisää resursseja. Osa kokoamastani arvostelusta on tämäntyyppistä.

Toisten mielestä taas mitään ei voida lukea ”kustannuspuolelle” ennen kuin ihmisoikeusliike on aiheuttanut vahingollisen seurauksen. Myönnettäköön, että ajattelen näin itsekin. Vahingollinen seuraus tarkoittaa, että vaikutetaan johonkuhun niin, että tämä toimii, jättää toimimatta tai ajattelee sillä tavoin, että se voidaan lukea haitaksi (jälleen eettisesti, poliittisesti, filosofisesti, esteettisesti) niin väittävälle. Esimerkiksi jos naisten kaavamainen kuvaaminen lisääntyy, tämän voidaan ajatella kannustavan ainakin joitakuita naisia *muuttumaan* stereotyyppin kaltaiseksi tai ajattelemaan itsestään kapeammin kuin he muutoin tekisivät. Kuvauksilla on tietysti seurauksia myös, jos ne kannustavat vaikutusvaltaisissa asemissa olevia ihmisiä epämäärään etuja naisilta, jotka eivät mahdu stereotyyppiin.

Kun hankkeita arvioidaan pragmaattisesti, on usein hyödyllisempää keskittyä ”kustannusten” ja ”hyötyjen” sijasta seurausten jakautumiseen yksilöiden ja ryhmien kesken. Puhe kustannuksista ja hyödyistä viittaa virheellisesti siihen, että voitaisiin tietää yleisesti, mikä lasketaan hankkeen kuluksi ja mikä hyödyksi. Eri ihmiset tietysti näkevät ja arvioivat haittoja ja hyötyjä eri tavoin. Jonkun mielestä kuolemanrangaistus ehkäisee rikoksia, ja silloin siitä luopuminen on haitta, eli rikolliset hyötyvät. Käytän sanoja ”haitta” ja ”hyöty” (tai ”ongelma” ja ”ratkaisu”) ikään kuin kaikilla olisi sama epämääräinen ja yleinen pyrkimys kohti humanitaarisempaa, edistyksellisempää ja tasa-arvoisempaa globaalia yhteiskuntaa. Olisi ehkä täsmällisempää ajatella ”hyödyn” viittaavan siihen, että jaetaan valtaa, asemia ja keinoja niille, jotka tähtäävät samoihin ”hyviin” tavoitteisiin, ja viedään niitä heiltä, jotka eivät tähtää niihin. Yleisyydestään huolimatta ”haitat ja hyödyt” sopinevat silti ensiaskeleeksi. Tämän jälkeen tulisi arvioida huomattavasti tarkemmin, ketkä ovat häviäjiä ja ketkä voittajia ihmisoikeushankkeissa, jolloin arvostelun tulisi kohdistua vallanjakoon.

Pois jätettyä kritiikkiä

Olen koonnut väitteet niiden käyttökelpoisuuden perusteella, joten olen jättänyt pois kritiikin, jota ei ole esitetty pragmaattisin käsittein. En esimerkiksi ottanut mukaan väittelyitä siitä, ovatko ihmisoikeudet ”oikeasti olemassa” vai ovatko ne ”vain” tulosta yrityksistä ilmaista ja käyttää oikeuksia. Minun on tosin vaikea suhtautua kovin vakavasti ajatukseen, jonka mukaan

ihmisoikeudet jollakin tavoin *olisivat olemassa*, mutta oletetaan nyt, että ne ovat. Oletetaan myös, että ihmisoikeusliike kehittyy koko ajan paremmaksi löytämään ja ilmaisemaan oikeuksia. Jos ihmisoikeusliike sattuisi aiheuttamaan enemmän kärsimystä kuin se lievittää, niin oikeuksien olemassaolo olisi paras salata visusti. Jos taas oikeudet osoittautuisivat ”vain” kuvitelmaksiksi tai sosiaalisiksi konstruktioksi, niin sekään ei kertoisi mitään siitä, ovatko oikeudet hyödyllisiä vai eivät. Jos niistä olisi enemmän hyötyä kuin haittaa, niin ihmisoikeudet kehittänyt yhteiskunta saisi sulan hattuunsa.

En myöskään käsittele perinteisiä väittelyitä siitä, ilmaisevatko ihmisoikeudet yhteiskunnallista yksimielisyyttä vai eivät – yksittäisessä yhteiskunnassa tai ympäri maailman. Näitä väittelyitä voi oikeastaan pitää päivitettyinä keskusteluina siitä, ovatko ihmisoikeudet todella olemassa. Jos oikeuksien sanotaan ilmaisevan yhteiskunnallista konsensusta, niin miten tämä vaikuttaa niiden käyttökelpoisuuteen? Ehkäpä se heikentää oikeuksia, ohentaa niitä ja vääristää niiden hyötyjä eri tavoin, tai sitten se voimistaa oikeuksia. Jotta voitaisiin päättää, onko käsillä ”hyvä vai huono juttu”, tulisi joka tapauksessa tietää, ovatko oikeudet hyödyllisiä vahvistumisen, vääristymisen, heikentymisen tai jonkin muun vastaavan muutoksen jälkeen, ja jos ovat, niin mille ja kenelle.

Sama pätee väittelyyn siitä, onko ”puhe” ihmisoikeuksista johdonmukaista vai ei. Oletetaan, että ihmisoikeuksien kieli, koneisto ja koko liikkeen henki tulvivat ristiriitaisuuksia, jotka eivät kestä lähempää loogista tarkastelua. Tämän tietäminen ei kuitenkaan auta sen selvittämisessä, ovatko oikeudet osa ongelmaa vai ratkaisua. Ehkäpä oikeuksien salainen voima piilee niiden monimielisessä huokoisuudessa, joten ristiriitaisuudet lisäävät hyötyjä ja niistä tulisi olla kiitollinen. Ehkäpä epäjohdonmukaisuus on kohtalokas heikkous, mutta jos oikeudet luovat enemmän ongelmia kuin ratkaisevat, tämä heikkous on vain hyväästä.

En myöskään käsittele arvostelua, johon voitaisiin vastata sitoutumalla vahvemmin ihmisoikeusliikkeeseen. Arvostelijoiden mielestä oikeuksien toimeenpanoa ei esimerkiksi valvota kunnolla, työ kohdistuu liian harvoihin oikeuksiin ja osallistumisen tulisi olla laajempaa niin oikeuksien luomisessa kuin toimeenpanon valvonnassakin. Joidenkuiden mukaan oikeuksia niin ikään toimeenpannaan heikosti tai epätasaisesti, koska ihmisoikeusliikettä vastustetaan tai siltä puuttuu voimavaroja. Käsitellen tällaista arvostelua vain silloin, kun se muuttuu *rakenteelliseksi*. Tällöin heikkouksia ei voida ratkaista

sitoutumalla vahvemmin tai lisäämällä voimavaroja, ja heikkouksilla voidaan myös väittää olevan vahingollisia seurauksia. Jos teoilla on saatu aikaan hyvää mutta paljon on jäänyt tekemättä, voidaan vain tähdätä tarmokkaammin jäljellä oleviin arvokkaisiin päämääriin. Jos tekemisen ja tekemättä jättämisen yhdistelmä pahentaa tilannetta, on arvioitava tappiota voittoja vasten. Tässä voitaisiin päätyä siihen, että vaikka ihmisoikeusliike muuttuisi kuinka vahvaksi tahansa, se korostaisi aina tiettyjä oikeuksia ja tiettyjä maantieteellisiä alueita. Tällä tavoin vinoutuneena se saattaisi vahvistaa sellaisten eliittien näkemyksiä ja käytäntöjä, jotka kohtelevat kyseisiä alueita tai oikeuksia eriarvoisesti jollain muulla tavalla, mikä saattaisi vahvistaa joidenkin muiden syrjivien käytäntöjen oikeutusta. Käsittelen tämäntyyppistä kritiikkiä silloin, jos väitetty vinouma on rakenteellinen ja jos sillä on ymmärrettäviä vahingollisia seurauksia. Jotta seuraukset voitaisiin todistaa, niitä tulisi tietysti arvioida hyötyjä vasten. Näin nähtäisiin, onko ihmisoikeusliike tai sen nimissä tehty yksittäinen hanke *enemmän* osa ongelmaa kuin ratkaisua.

LUETTELO PRAGMAATTISISTA HUOLENAIHEISTA JA POLEEMISISTA SYYTÖKSISTÄ

Luettelossa ei ole uusia ja tuntemattomia asioita, vaan mukana olevaa kritiikkiä on esitetty pitkään, ja ihmisoikeusliike on vastannut siihen eri tavoin. Yleensä huomio kiinnittyy aiemmin paitsiossa olleisiin oikeuksiin ja alueisiin, toimeenpanon valvontatapoihin ja työtyyleihin. Ihmisoikeusliike on tällä hetkellä laajentamassa toimialansa ja siirtymässä oikeuksien ”tuolle puolel”. Itse asiassa liike on kehittynyt nimenomaan ottamalla vastaan arvostelua, jonka esittäjät usein suhtautuvat intohimoisesti liikkeen mahdollisuuksiin ja merkitykseen. Olisi kiinnostavaa koota yhteen reaktioita ja uudistuksia, joita muun muassa tässä esittämäni kritiikki on saanut aikaan.

Kritiikin pohdinnastakin voi joskus tulla osa ongelmaa. Haitat saattavat osoittautua mitättömiksi, jolloin niiden ruotimiseen käytetty aika on pois siitä, että yritettäisiin edistää emansipaatiota ihmisoikeuksien avulla. Arvostelun ”kokeminen” voi tosin myös vahvistaa liikettä. Lisäksi kaikki ihmisoikeustyön ammattilaiset tietävät, että alalla aika ajoin hermoillaan mahdollisista virheistä ja rajoituksista. Itsekritiikin tuominen osaksi käytännön työtä voisi vahvistaa ammattikunnan sitoutumista, oikeutuksen tunnetta ja luottamusta jopa silloin, kun haitat osoittautuvat hyötyjä suuremmiksi. Joka tapauksessa

monelle alan ihmiselle luettelo voi tarjota uusiakin asioita, ja toivoakseni he ainakin suhtautuvat kokoamaani arvosteluun pragmaattisessa hengessä. Miten liike on vastannut arvosteluun, ja onko vastaus ollut riittävä? Onko haittojen poistamiseksi tehty kaikki mahdollinen? Onko oikein todeta, että kaikkiaan ihmisoikeudet ovat enemmän osa ratkaisua kuin ongelmaa?

Ihmisoikeudet ovat vallanneet emansipatoristen mahdollisuuksien kentän

Hegemonia voimavarojen jakona. Väitteen mukaan ihmisoikeudet ovat saavuttaneet hegemonisen aseman niin institutionaalisesti kuin poliittisestikin. Tämä heikentää muiden ja usein arvokkaampien emansipatoristen strategioiden mahdollisuuksia. Arvostelu saa lisäpontta, jos voidaan sanoa, mitä nämä vaihtoehdot ovat tai voisivat olla. Jotain perää voi silti olla väitteessä, jonka mukaan ihmisoikeudet hallitsevat niin vahvasti ajattelua emansipaatiosta, että vaihtoehtoja voidaan hahmottaa vain vastaväitteinä ihmisoikeuksille, vaikkapa asettamalla intohimo ihmisoikeuksien järkipiperäisyyttä vastaan ja paikallisuus niiden yleismaailmallisuutta vastaan. Vapautumista ajatellaan useimmiten ihmisoikeuksien kielellä. Niinpä se syrjäyttää muita tapoja ymmärtää vahingon tuottamista ja hyvittämistä. Tämä käy selkeimmin ilmi silloin, kun ihmisoikeustyö saa institutionaalista tukea ja voimavaroja, jotka muutoin virtaisivat muualle. Kysymys ei kuitenkaan ole vain niukoista voimavaroista.

Hegemonia kritiikkinä. Ihmisoikeudet ovat vallanneet kentän myös siinä mielessä, että ne vievät muilta emansipatorisilta strategioilta oikeutuksen joko suoraan tai epäsuoraan. Ihmisoikeudet edustavat vallitsevaa vapautuksen puhetapaa, mutta hyvää tarkoittavat ihmiset käyttävät ihmisoikeuspuhetta myös kritisoidakseen toisten hyvää tarkoittavien ihmisten hankkeita, jotka osoittautuvat vaikkapa ”liian” ideologisiksi ja poliittisiksi, paikallisiksi tai puolueellisiksi. Ihmisoikeusliike sanastoineen voi siis nujertaa muita vapautukseen tähtääviä pyrkimyksiä. Tämä johtaa tietysti suoraan vertailevaan tarkasteluun: miten vertailla ihmisoikeuksien voittoja ja tappioita muiden sanastojen ja hankkeiden (mahdollisiin) voittoihin ja tappioihin?

Hegemonia vääristelynä. Emansipatoriset hankkeet on nykyään ilmaista ”oikeuksien” kielellä, jotta ne huomattaisiin. Tällöin muilla tavoilla muotoillut hankkeet jäävät heikoille. Tilanne vääristää myös sitä, miten hankkeita suunnitellaan ja esitellään kansainvälisellä kentällä. Moni

väittääkin, että kansainvälinen ihmisoikeusliike ohittaa paikalliset instituutiot ja suunnitelmat, jotka olisivat usein eettisesti, poliittisesti, filosofisesti ja esteettisesti parempia. Voimavarat ja oikeutus imeytyvät siis reunamilta keskustaan. Ihmisoikeuksien ”yleismaailmallinen” näkemys oikeanlaisesta ongelmasta ja ratkaisusta sysää syrjemmälle kaikki lupaavat paikalliset hankkeet, joissa yritetään arvostella paikallisia oloja toisenlaisten näkemysten avulla. Heikoille jäävät myös sellaiset maailmanlaajuiset sanastot kuin puhe velvollisuuksista, vastuusta ja kollektiivisesta sitoutumisesta. Esimerkiksi ympäristöasioista huolestuneita voidaan kannustaa puhumaan ongelmista ihmisoikeusloukkauksina. Puhe oikeudesta puhtaaseen ympäristöön ei kuitenkaan välttämättä innosta ihmisiä yhtä paljon kuin puhe velvollisuudesta työskennellä ympäristön hyväksi.

”Oikeus kehitykseen” on klassinen esimerkki. Kun maailman köyhyydestä puhutaan tällaisilla termeillä, niin voimavarat suuntautuvat tietynlaiseen tutkimukseen ja käytäntöihin tietyllä kansainvälisellä tasolla. Tällöin muihin käsitteisiin nojaavat hankkeet vaikuttavat vähemmän hyväksyttäviltä, vähemmän käytännöllisiltä ja vähemmän vaivan arvoisilta. Köyhyydestä huolestuneet ihmiset joutuvat yhä useammin väittelyihin oikeudellisista ongelmista, jotka ovat lopulta mahdottomia ratkaista – kenen oikeus, ketä vastaan, kuinka hyvitetään ja näin edespäin. Lisäksi he ajautuvat muista ihmisoikeushankkeista tuttuihin töihin sääntöjen koostamisen ja raportoinnin parissa ilman että mietittäisiin, voitaisiinko näiden ihmisten osamista hyödyntää jotenkin toisin. Samaan aikaan maailmalla vahvistuvat sellaiset pyrkimykset, jotka jäävät ihmisoikeusliikkeen arvostelun ulkopuolelle. Olennainen tekijä maailman köyhyydessä on kansainvälinen talouspolitiikka, jonka uusliberalistiset pääpelurit eivät välitä kehityskysymyksistä.

Ihmisoikeusajattelussa ongelma ja ratkaisu nähdään liian kapeasti *Monenlaista kapeutta*. Ihmisoikeusajattelua on syytetty rajoittuneeksi monin eri tavoin. Ihmisoikeusliike keskittyy vahinkoihin, joita *hallitukset* aiheuttavat suoraan yksilöille tai ryhmille. Tällöin ei oteta huomioon hallitusten aiheuttamia epäsuoria vahinkoja tai yksityisten tahojen aikaansaamia vahinkoja. Kun nämä ongelmat jäävät käsittelemättä, ne alkavat vaikuttaa hyväksyttäviltä tavoilta toimia. Silloinkin, kun ihmisoikeusliike tarttuu yksityisten tahojen aiheuttamiin haittoihin, niihin etsitään julkisia ratkaisuja eli yritetään saada

valtio toimeenpanemaan tiettyjä oikeuksia. Kritiikki suunnataan valtioon ja ratkaisuja haetaan julkisoikeudesta, mutta yksityisten toimijoiden valta-asema ei horju. Näin ihmisoikeusliike epäsuorasti hyväksyy ihmisoikeusloukkaukset ja antaa ymmärtää, ettei ratkaisuja sovi etsiä yksityisoikeudesta ja ei-valtiollisen toiminnan alueelta.

Talouden poissulkeminen. Edellä kuvatuista rajoittuneista näkökulmista seuraa, että tapa muotoilla ongelmia ja ratkaisuja ei useimmiten vaikuta talouteen mitenkään. Ihmisoikeudet keskittyvät *osallistumisen* ja *toimintatapojen* ongelmiin eivätkä siihen, miten hyvinvointi yhteiskunnassa jakautuu. Näin ihmisoikeusliike hyväksyy epäsuorasti sen, miten yhteiskunnassa jaetaan vaurautta, asemia ja valtaa, kunhan oikeudet löytyvät perustuslaista, muodollinen osallistuminen päätöksentekoon on saavutettu ja institutionaaliset keinot hyvittää ihmisoikeusloukkauksia taattu. ”Tämä on minun oikeuteni” voi olla tavattoman tehokas lause, kun halutaan jotakin valtiolta. Sillä on kuitenkin vaikea vaatia mitään talouden piiristä – ellei satu kuulumaan omistavaan luokkaan. Oikeuksiin perustuvien vaateiden esittäminen valtiolle voi niin ikään johtaa jopa siihen, että ihmiset ovat heikommilla yritäessään arvostella taloudellista järjestystä.

Moni yritys talousrakenteen muuttamiseksi joutuu nöyrytymään sen edessä, että ”omistusoikeuksilla” on ylivaltaisen vankka asema ihmisoikeuspuheessa. Edistykselliset pyrkimykset voivat näivettyä myös siksi, että suurin tarmo kanavoidaan ”julkisiksi” eli poliittisiksi kutsuttuihin kanssakäymisen muotoihin. Epätasapaino kansalais- ja poliittisten oikeuksien sekä sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien välillä ei kuitenkaan ole mikään sattuma, eikä sitä voida korjata sitoutumalla vahvemmin ihmisoikeusliikkeen tavoitteisiin. Epäsuhta on rakenteellinen ja koskee sekä ihmisoikeuksien filosofiaa että niitä politiikan mahdollisuuden ehtoja, jotka ylipäänsä tekevät ihmisoikeuksista emansipatorisen strategian. Se koskee myös liikkeen institutionaalista luonnetta sekä osallistujien ja tukijoiden ideologiaa.

Muodon korostaminen. Ihmisoikeusliikkeessä painotetaan ihmisoikeuksien virallista määrittelyä sekä sitä, että luodaan koneisto oikeuksien toimeenpanoon ja sen valvontaan. Näiden muotojen saavuttamisesta on tullut päämäärä itsessään. Poliittisen järjestelmän eliitit – niin kansalliset kuin kansainvälisetkin – tapaavat ajatella ja tuoda esille, että kun säännöt on omaksuttu ja instituutit luotu, niin ongelmat on ratkaistu kansainvälisesti arvostetulla ja asianmukaisella tavalla. Tämä on vastaava ilmiö kuin vaalien

järjestämisen muuttuminen korvikkeeksi sille, että ihmiset osallistuisivat aidosti poliittiseen vaikuttamiseen. Nämä ovat perinteisiä muotoon liittyviä ongelmia. Muoto voi haitata rauhanomaista sovittelua tai välttämätöntä muutosta, se voi olla liian kattava tai kattaa liian vähän. Onko äänestys-oikeus perusta, vai voiko siitä tulla lasikatto? Ihmisoikeusliike sitoo omat kätensä edistyksekkään kehityksen palvelemisessa.

Taustan jättäminen taustalle. Monet lait lisäävät ihmisoikeusloukkauksia epäsuorasti. Näitä lakeja voisi kutsua taustalakeiksi, joihin ei puututa. Ne saavat puhtaat paperit vaikka voivat aiheuttaa enemmän vahinkoa kuin se, että yhteiskunnassa ei tunnusteta ihmisoikeuksia tai hyvityskäinoja. Ihmisoikeusliike pitää kiinni yleismaailmallisuuden ja puolueettomuuden periaatteista. Näin se myös sivuuttaa järjestelmällisesti sosiologisia ja poliittisia taustatekijöitä, jotka määräävät sen, mitä jokin ihmisoikeus tietyissä ympäristöissä merkitsee. Kun "oikeuksia" edistetään yksisilmäisesti, lopputulokset ovat vaarassa vinoutua ja muuttua puolueellisiksi.

Jopa laajat yhteiskunnalliset liikkeet, kuten naisten, vähemmistöjen tai köyhien asiaa ajavat liikkeet, voivat kärsiä keskittyessään ihmisoikeuksien puhutapaan ja vaikutuskäinoihin sekä niiden lupauksen tunnustuksesta. Taloudelliset tekijät jäävät sivuun, ja huomio suuntautuu poliittisista ja yhteiskunnallisista oloista kohti oikeudellista tunnustamista. Vaikka tarkasteltaisiin vain lakeja, jotka vaikuttavat vaurauden, aseman ja vallan jakautumiseen miesten ja naisten kesken, niin suoraan "naisasiaa" ja vielä vähemmän "naisten oikeuksia" koskevat lait muodostavat pienen ja varsin merkityksettömän osuuden kokonaisuudesta. Ihmisoikeusliike voi kaikin keinoin yrittää kurkottaa ihmisoikeusloukkauksiin vaikuttaviin taustatekijöihin, mutta nämä "taustanormit" jäävät silti aina taustalle.

Ihmisoikeudet yleistävät liikaa

Yleismaailmalliset hyvät ja pahat. Ihmisoikeusajattelun ytimessä on kohtuuttoman abstrakti käsitys ihmisistä, politiikasta ja yhteiskunnasta. Tämä näkyy siinä, että kaikille tarjotaan samaa patenttiratkaisua. Vaihtelu ja erilaisuus jäävät tällöin tunnistamatta. Ihmisoikeuksia ei suinkaan syytetä liian "individualistisiksi", vaan pikemminkin "ihminen" ja "ryhmä" käsitetään niin abstraktisti ja yleisesti, että tällä on vahingollisia seurauksia.

Syytös esitetään joskus siinä muodossa, että liiallinen yleistäminen kadottaa inhimillisen kokemuksen moninaisuuden. Ihmisoikeuksien kieli ilmaisee

tai kuvaa kokemuksia niin, että myös ihmisten mahdollisuuksien kirjo kapeenee. Joidenkuiden mielestä ihmisten mahdollisuuksien ja kokemusten rajoittaminen on jo sinänsä vahingollista. Toisille taas tällaisen inhimillisemmän, moninaisemman ja *todellisen* kokemuksen menetys ei ole olennaista. Tavoit-tipa ihmisoikeuksien kieli aidon kokemuksen tai ei, niin heistä *tämä sanasto* ei kannusta vapautumiseen ja mahdollisuuksien toteuttamiseen yhtä hyvin kuin muut sanastot, jotka yleistävät vähemmän tai eri tavoin.

Vapautuminen yleisen luokittelun esiintymänä. Ihmisoikeusajattelu luo näkemyksen abstraktista ”ihmisestä, jolla on oikeuksia”. Kun ihminen mieltää itsensä esiintymäksi tällaisesta yleisestä luokittelusta, hän ”vieraantuu” itsestään. Hän ei enää kykene kuvittelemaan ja haluamaan toisenlaisia tulevaisuuksia. Samalla menetetään tietoisuus siitä, miten vaihtelevia ja erilaisia ihmisten kokemukset voivat olla. Ihmisoikeusliike esiintyy yleisen hyvän sanastona ja väittää tietävänsä, millaista vapautusta ja millaisia inhimillisiä mahdollisuuksia voidaan ”vaatia” ja ”toteuttaa”. Emansipatorisena kielenä se pikemminkin vastaa kuin kysyy, ja sen vastaukset sivuuttavat niin poliittiset, ideologiset ja kulttuuriset erot kuin inhimillisen erityisyyden kokemuksenkin. Sanasto ei tunnista ihmisten kykyä toivoa jotakin enemmän. Se kieltää ihmisten usein hapuilevat unelmat oikeudenmukaisuudesta sekä kokemukset epäoikeudenmukaisuudesta. Ihmisoikeuksien kielellä ei sovi pohtia, mitä tarkoittaa olla ihminen, kuka on ihminen tai kuinka ihmiset ovat yhteydessä toisiinsa. Tällaiset pohdinnat tukahtuvat moraalisen tuomitsemisen, oikeuden päätösten, teksteihin perustuvan varmuuden ja poliittisen vallan painon alle.

Vahinkoa muillekin kuin uhreille. Konkreettinen hyvä ja paha ilmaistaan siis abstraktein sanankääntein. Tämä on vahingollista muillekin kuin uhreille. Ihmisoikeuksien kieli luo pahasta sosiaalisen koneiston, roolihahmojen teatterin, jossa ihmiset ovat ”uhreja”, ”ihmisoikeuksien loukkaajia” tai ”sivustaseuraajia”. Sanasto näyttää voimansa etenkin silloin, kun uhrin esitetään passiiviseksi ja viattomiksi, pahantekijät poikkeaviksi ja ihmisoikeustyön ammattilaiset sankarillisiksi. Ainoastaan sivustaseuraajien asema jää häilyväksi. Ihmisoikeuksien läpi tarkasteltuna emansipaation maailmaa asuttavat sivistymättömät poikkeustapaukset, lapsenkasvoiset viattomat ja hyveelliset ritarit. Tämäkin on rajoitettava: muunlaiset pahat ja hyvät jäävät vähemmälle huomiolle. Nimenomaan lapsenkasvoisten viattomien kärsimys on hyväksyttyä, mutta muunlaiset kärsijät saavat vähemmän huomiota. Laajemman

poliittisen kulttuurin on vaikeampi puhua heistä ja tarttua heidän kärsimyksiinsä. Ihmisoikeuspuhe vaatii veronsa myös niiltä, jotka solahtavat vaivattomimmin sen määritelmiin pahantekijöistä ja uhreista. On helppo todeta, mitä oikeuksia on loukattu, mutta on silti äärimmäisen vaikea ymmärtää oikeuksien loukkaajien todellisia olosuhteita mahdollisuuksineen ja ristiriitoinen. Oikeudet esittelevät vain pahan, lainrikkojan. Samoin ”uhrien” erot, kokemukset ja itseilmaisun mahdollisuudet pyyhkiytyvät jäljettömiin sen kansainvälisen kielen voimasta, joka on saanut vallan esittää ja kuvata heitä ihmisoikeusloukkausten ”uhreina”.

Vahinkoa jopa oikeuksien puolustajille. Jos ihmisoikeustyön tekijä katsoo toimivansa jonkun muun edustajana, hän alkaa hahmottaa itsensä sankariksi, joka yrittää puuttua kärsimykseen toisaalla. Tämä heikentää kykyä tuntea solidaarisuutta niitä kohtaan, jotka esitetään uhreina, loukkaajina tai sivustaseuraajina. Lisäksi se kuihduttaa kyvyn ymmärtää asuttavansa itse samaa maailmaa, johon yrittää vaikuttaa. Usein tämä syytös esitetään niin, että ihmisoikeusliike edistää vapautumista viemällä eteenpäin sietämättömän normatiivista, yksitotista ja ylimielistä käsitystä siitä, mikä on hyväksi abstrakteille ihmisille täällä ja muualla, nyt ja aina. Tämä vahingoittaa liikkeessä toimivia ihmisiä. He voivat jähmettyä poliittisina toimijoina mutta saattavat myös rohkaistua hurskastelemaan. Lisäksi ihmisten käsitys poliittisesti mahdollisesta ja haluttavasta supistuu yhteen muotoon.

Ihmisoikeusajattelu partikularisoi liikaa

”Oikeuksien haltijoiden” vapauttaminen. Ihmisoikeusajattelu yleistää hyvin erityisellä tavalla. Se sulauttaa ihmiset ”identiteetteihin”, joiden pohjalta oikeuksia voidaan vaatia. Painopiste on *yksilöissä* tai, olipa kysymys yksilöistä tai ryhmistä, *oikeuksien haltijoiden identiteetissä*. Kun keskitytään yksilöihin ja ihmisiin, jotka alkavat käsittää itsensä yksilöiksi, latistetaan samalla yhteisen ja jaetun elämän ilmaisuja. Oikeuksien haltijan identiteetti on erillinen ja eristävä, mikä rajoittaa moninaisuutta, inhimillisen kokemuksen jatkuvuutta ja identiteettien limittymistä. Kaiken tämän vuoksi on yhä vaikeampi ilmaista sitä, että kuulutaan ihmisyyhteisöön yhdessä muiden kanssa.

Syytökset jakautuvat nytkin kahteen päätyyppiin. Joidenkuiden mielestä olennaista on, että ihmisoikeudet tyypistävät ja vääristävät lupaavampaa *aitoa* kokemusta, muuttuvaisempaa ja vähemmän sidottua identiteettiä. Tällaiset identiteetit sulautuvat toisinaan yhteiseen tahtoon, sekoittuvat ja

muodostavat yhteiskunnallisia järjestelyitä, joille ei löydykään vastinetta oikeuksista. Jotkut taas korostavat, että muiden sanastojen käyttäjiin verrattuna ihmisoikeuksien edistäjät eivät kykene yhtä hyvin ilmaisemaan ja kokemaan solidaarisuutta tai lähestymään asioita joustavasti ja avoimesti. Joka tapauksessa ihmisoikeusliike voimistaa yksilöiden ja ryhmien tunnetta oikeudesta johonkin, mikä heikentää heidän kykyään osallistua kollektiiviseen poliittiseen elämään ja ymmärtää olevansa osa monenkirjavaa ihmis-yhteisöä.

Valtion vahvistaminen. Ihmisoikeussanasto suhtautuu valtioon epäileväisesti mutta hahmottaa silti vapautuksen ennen muuta yksilön ja valtion suhteeksi. Niinpä valtio asettuu emansipatorisen lupauksen ytimeen. Voidaan toki väittää, että oikeudet tulevat ensin tai olivat olemassa ensin, mutta juuri valtio tunnustaa ja toteuttaa oikeudet, valvoo niiden toimeenpanoa sekä hyvittää niiden loukkaukset. Ihmisoikeusliike valaa inhimilliset kokemukset laillisten oikeuksien harjoittamisen muotoon ja vahvistaa näin kansallista hallintorakennetta sekä rinnastaa valtion rakenteen vapauden rakenteeseen. Olla vapaa tarkoittaa, että valtio on oikealla tavalla organisoitu. Oikeudenhaltija voi ajatella ja kokea vapautta vain *kansalaisena*. Tämä lujittaa perinteisiä kansallisen politiikan suuntauksia. Samalla ”kansalainen” vieraantuu omasta kokemuksestaan ihmisenä, eikä hän enää kykene kuvittelemaan vaihtoehtoisia yhdessä elämisen muotoja.

Oikeudenhaltijoiden yllyttäminen riitoihin ja tuudittaminen poliittiseen horrokseen. Jokaista yksittäistä ryhmää ja yksittäistä yksilöä yllytetään ynnäämään oikeutensa, jotta niitä voitaisiin puolustaa valtiota vastaan. Tämä voi johtaa kiistoihin eri ryhmien ja yksilöiden välillä. Etujaan puolustaessaan oikeudenhaltija itse asiassa ohittaa muut jonossa. Oikeuksien tunnustamisessa ja toimeenpanossa sekä sen valvonnassa jaetaan voimavaroja. Kun ihmisiä rohkaistaan mieltämään itsensä oikeudenhaltijoiksi ja oikeudet vuorostaan nähdään absoluuttisiksi, niin ihmisten on entistä vaikeampi neuvotella voimavarojen jakamisesta niin yksilöiden kuin ryhmienkin kesken. Valtio on ainut taho, joka asettaa oikeudet ja oikeudenhaltijat tärkeysjärjestykseen. Oikeuksien sanasto on absoluuttinen, ja siksi on hyvin vaikea arvioida sitä, miten voimavarat eri asemassa olevien oikeudenhaltijoiden kesken jakautuvat. Näin ihmiset eivät myöskään pääse kehittämään poliittisia kompromisseja. Tämä ruokkii epäilyksiä, että etuoikeutetummat saivat omansa vähemmän etuoikeutettujen kustannuksella.

"Pakolaiset" ovat myös ihmisiä. Ihmisoikeusliike ja isojen kansainvälisten instituutioiden oikeudelliset osastot ovat 50 viime vuoden ajan kamppailleet saadakseen "pakolaisen" asemalle oikeudellisen tunnustuksen. Tämän myötä miljoonat ihmiset ovat alkaneet mieltää itsensä "pakolaisiksi", ja jokin ihmisoikeusperheeseen kuuluvista instituutioista on yleensä vahvistanut heidän olevan oikeassa. Näin on siis luotu eräänlainen välietappi "lähtömaan" ja "isäntämaan" eli sen valtion välille, jonne ihminen haluaisi "asettua". Yritys virallistaa tämä välietappi on vienyt voimavaroja siltä, että yritettäisiin saada selvyttä pakolaisuudesta ja vaikuttaa sen syihin ja seurauksiin. Jo kolmekymmentä vuotta paikallaan junnannut yritys säätää "turvapaikka-oikeudesta" niin, että se seuraisi pakolaisasemasta, havainnollistaa vaikeutta ratkaista ongelmia lakisääteisten oikeuksien avulla. Itse asiassa olisi syytä kysyä, onko yritys määritellä "pakolaisen" identiteetti ja oikeudet enemmänkin osa ongelmaa kuin ratkaisua.

Ihmisoikeudet edustavat 1700–1900-luvun länsimaisen liberalismiin ideologiaa, etiikkaa, estetiikkaa ja poliittista käytäntöä

Turmeltunut alkuperä. Monissa kulttuuriperinteissä esiintyy kiinnostavia vastineita ihmisoikeusajattelulle. Ihmisoikeusliikkeessä ajatukset oikeuksista ovat kuitenkin saaneet aivan tietyn muodon, joka on syntynyt tietyissä ajassa ja paikassa: valistuksen jälkeisessä rationalistisessa, maallistuneessa, länsimaisessa, modernissa ja kapitalistisessa maailmassa. Pragmaattisesta näkökulmasta alkuperän turmeltuneisuus on tietysti yhdentekevää. Se, että ihmisoikeudet *väittävät* olevansa yleismaailmallisia mutta *ovat todellisuudessa* tulosta tietystä kulttuurisista ja historiallisista oloista, ei itsessään kerro yhtään mitään – ellei tuo erityisyys aiheuta ongelmia tai tee ihmisoikeuksista vähemmän hyödyllisiä kuin joistakin muista asioista. Joissakin paikoissa ihmisoikeusliikkeeseen voidaan sen juurien vuoksi suhtautua kielteisemmin, mikä heikentää liikkeen tehokkuutta. Toisaalla liikkeen juuret taas voivat antaa sille lisäpontta.

Liikkeen liberaalit länsimaiset juuret muodostuvat osaksi ongelmaa (pikemmin kuin rajoittavat ratkaisua), kun jotkin liberaalin perinteen yleiset ongelmat siirtyvät ihmisoikeusliikkeeseen. Vapautustavoitteiden ilmaisu ihmisoikeuksien kielellä saattaa esimerkiksi rajata ihmisten käsityksen näistä tavoitteista muotoon, jonka ne saivat 1800–1900-luvun läntisessä poliittisessa perinteessä. Yksi ongelma voisi olla se, että menetetään moninaiset

paikalliset kokemukset ja käsitykset emansipaatiosta. Myös liberaalista lännestä löytyy muitakin hyviä vapautuksen sanastoja, kuten sosialismi, kristinusko ja työväenliike. Ne kuitenkin heikentyvät ihmisoikeuksien vakiintuessa kansainvälisesti tärkeimmäksi ilmaukseksi lännen liberaalista perinteestä. Lisäksi kertyvien ongelmien määrään vaikuttaa se, miten paljon liberaalin lännen varjopuolia ihmisoikeuksien perinne kantaa mukanaan.

Lännen varjopuolet. Vieraantuminen, maallistuminen, ympäristön tuhoutuminen ja moraalittomuus ovat esimerkkejä modernin lännen emansipatoristen hankkeiden varjopuolista. Niistä on kirjoitettu paljon. Ainakin jotkin näistä ongelmista pitää liittää myös ihmisoikeusajatteluun, jos ihmisoikeudet nähdään osana lännen liberaalia ohjelmaa. Mikäli esimerkiksi maallistumista pidetään huonona asiana, niin voidaan katsoa, että maallistumisen henki on yksi ihmisoikeusliikkeen ongelmista. Tunteikkaan vakaumuksen sanastona se koettaa tunkeutua uskonnon paikalle. Voidaan myös väittää, että ihmisoikeuksien – mukaan lukien uskonvapauden – toteuttaminen sysää uskonnon yksityisasiaksi tai muutoin voimistaa maallistumista. Jos ihmisoikeudet voidaan liittää maallistumiseen, niin tällöin ihmisoikeudet ovat heikentäneet maailman hengellistä tilaa. Muita lännen varjopuolia on laajennettu ihmisoikeuksiin samaan tyyliin.

Arvostelijat ovat kytkeneet ihmisoikeushankkeen etenkin länsimaisiin ajatuksiin lain, politiikan ja talouden suhteista. Ihmisoikeudet näyttävät ratkaisun sijaan osana ongelmaa liittyessään seuraaviin valistusajatuksiin: talous *tulee ennen* politikkaa, politiikka *ennen* lakia, yksityinen *ennen* julkista aivan kuten eläin oli ennen ihmistä, usko *ennen* järkeä tai feodaalijärjestys *ennen* modernia valtiota. Jälkimmäinen käsite on aina hauras, keinotekoinen, ihmisen luoma ja saavuttama sekä samalla inhimillisen valinnan alue, siinä missä ensimmäinen termi viittaa vakaaseen luonnolliseen perustaan, jota ihminen ei voi hallita.

Ihmisoikeusajattelussa ihmisiä rohkaistaan vaatimaan vapautusta pikemminkin järjen kuin uskon kielellä, pikemminkin julkisessa kuin yksityisessä elämässä ja pikemminkin lain kuin politiikan tai talouden keinoin. Kaikissa näissä ihmisoikeusliikkeen sanasto ylikorostaa eroa sen välillä, mitä se pitää (luonnollisena) perustana ja (keinotekoisena) emansipaation alueena. Näin se myös aliarvioi ”perustan” muovailtavuutta. Ihmisoikeudet ovat niin ikään liian nopeasti päättyneet siihen, että vapautuminen *merkitsee* edistystä politiikan intohimoista kohti lain sivistynyttä järkipäisyyttä. Vaikka

maailmassa tarvittaisiin kipeästi vahvempaa ja inhimillisempää politiikkaa, niin ihmisoikeusliike sivuuttaa tämän tarpeen heittelemällä ohuita oikeudellisia verkkojaan ympäri maailman. Työ lakien kehittämiseksi katsotaan vapauttavaksi päämääräksi itsessään, jolloin ihmisoikeusliike liian helposti ilmaisee ongelmat politiikan ja ratkaisut oikeuden viitekehyksessä. Hyödyllisempää olisi kuitenkin tehdä juuri päinvastoin. Ihmisoikeuksien edistäminen mielletään vapauttavaksi hankkeeksi, joka poliittisuudestaan huolimatta toimii politiikan ylä- tai ulkopuolella ja joka kuvataan tiedon muodoksi. Sitä vasten muut poliittiset äänet alkavat vaikuttaa epäilyttäviltä, jolloin ihmisoikeusliikkeen omat paikalliset, kulttuuriset ja poliittiset ulottuvuudet jäävät niin ikään taustalle.

Liberaalien länsimaalaisten mielestä oikeuksien toteuttaminen on pakoa sortavien olojen ikeestä kohti kansalaisvapautta. Samalla kuitenkin unohtuu, että paolla on hintansa. Ihmiset voivat kadottaa tunteen siitä, että he kuuluvat johonkin. He eivät enää tiedä, mitä tarkoittaa haluta jotakin epävarmoissa oloissa tai keksiä yhdessä uusia ratkaisuja, joiden pohjana ei ole luettelo oikeuksista. Jotkut painottavat, että tässä menetetään nimenomaan aito kokemus, jota ei ole vielä käännetty ihmisoikeuksien kielelle ja palautettu ihmiselle kokemuksena siitä, että hän on yleismaailmallinen oikeuksien haltija. Toiset taas korostavat, että ihmiset eivät enää kykene käyttämään muita sanastoja, jotka ovat luovempia, avoimempia ja paremmin virittyneitä tulevaisuuden mahdollisuuksiin.

Länsi ja muut. Ihmisoikeuksien länsimainen ja liberaali luonne aiheuttaa erityisiä haittoja, kun se kohtaa lännen ja muun maailman eriarvoiset suhteet. Olivatpa modernisaation rajat lännessä mitä tahansa, niin ihmisoikeusliikkeen edistämä modernisaatio kolmannessa maailmassa perustuu liian usein haavekuvalle modernista, liberaalista ja kapitalistisesta lännestä. Klassinen esimerkki ongelmasta on se, miten siirtymävaiheen yhteiskunnissa vaaditaan ehdottomampia omistusoikeuksia kuin kehittyneistä länsimaista löytyy. Näin kehittyvissä yhteiskunnissa yritetään ihmisoikeusliikkeen vallan avulla kaventaa sosioekonomisia mahdollisuuksia sellaisten ”oikeuksien” nimissä, jotka eivät ole saaneet näin absoluuttisia muotoja yhdessäkään kehittyneessä länsimaisessa demokratiassa.

Samaan aikaan ihmisoikeusliike on mukana muovaamassa kolmannen maailman poliittisten mahdollisuuksien kenttää sellaiseksi, että ”paikallinen ja perinteinen” sekä ”kansainvälinen ja moderni” hallintotapa ja elämänmuoto

hahmottuvat toistensa vastakohdiksi. Tätä voimistaa se, että ihmisoikeudet esitetään osaksi modernia elämäntapaa, vaikka niiden alkuperä ei ole poliittisten valintojen ulottuvilla – edustavathan ihmisoikeudet yleismaailmallisuutta, järkipärisyyttä ja sivistystä. Ihmisoikeusliike siis voimistaa käsitystä, jonka mukaan kolmannen maailman politiikassa olennaista on valinta perinteisen ja modernin välillä. Näin se köyhdyttää paikallista poliittista keskustelua ja usein myös pönkittää niiden ”traditionalisteiksi” julistautuvien valtaa, joilla on tarjota tervejärkinen ja vahva vaihtoehto modernisaatiolle, olipa vaihtoehtoinen politiikka sitten mitä tahansa.

Ihmisoikeudet lupaavat liikaa

Tieto. Ihmisoikeudet sisältävät lupauksen mahdollisuudesta tietää, mikä on oikein ja väärin, mikä on yleismaailmallista ja mikä paikallista, kuka on uhri ja kuka väärintekijä tai mikä on vahinko ja miten se hyvitetään. Ihmisoikeudet eivät kuitenkaan voi tarjota tällaista tietoa. Oikeudenmukaisuus on nimittäin joka kerta luotava, koettava ja ilmaistava uudestaan. Ihmisoikeusliike voi raportoida oikeudenmukaisuuden toteutumisesta jälkikäteen, mutta tällaisista kuvauksista on vaikea ammentaa innoitusta emansipatoriseen toimintaan. Raportit nimittäin antavat ymmärtää, että oikeudenmukaisuutta ei tarvitse luoda, vaan se voidaan löytää tai yksinkertaisesti tuoda muualta. Yksi seuraus tästä on, että ihmisten on vaikeampi käsitellä epävarmuutta, konflikteja ja tuntematonta. Kaikkiaan usko tällaisiin katteettomiin lupauksiin jähmettää ihmisiä. He lakkaavat etsimästä muita teitä vapautukseen, mikä ruokkii maailmanlaajuisia väärinymmärryksiä pahan luonteesta ja hyvän mahdollisuuksista.

Oikeudenmukaisuus. Ihmisoikeudet lupaavat, että oikeudenmukaisuus voidaan saavuttaa joutumatta mukaan poliittisiin selkkauksiin. Tällaista lain kieltä ei kuitenkaan ole. Oikeudet ovat ristiriidassa toistensa kanssa, ne ovat epämääräisiä ja niistä löytyy poikkeuksia, ja monet tilanteet jäävät oikeuksien väliin. Ihmisoikeusliike lupaa voivansa selvittää yhteiskunnalliset konfliktit ja monitulkintaisuudet ”lain” avulla eli tietyn koneiston, tiettyjen tekstien ja tietyn ammattikunnan ja instituution avulla. Kaikki perustuu ”tulkinnaan”, joka eroaa politiikasta ja on sitä hyväksyttävämpää. Tämä on harvinaisen huono ratkaisu. ”Tulkinnassa” nimittäin tehdään aiemman tiedon pohjalta enemmän tai vähemmän ehdottomia päätelmiä sen sijaan, että ponnisteltaisiin yhdessä tulevaisuuden luomiseksi. Ihmisoikeusliikkeelle

etenkin tuomari on fetissimäinen lain väline pikemminkin kuin poliittinen toimija. Tämä mahdoton ajatus osoittaa, ettei oikeuslaitoksen luonnetta ymmärretä laisinkaan. Tuomareiden työtä luonnehtivat sangen huokoiset oikeudelliset puhetavat, minkä lisäksi he toimivat aina tiettyssä poliittisessa ympäristössä.

Lain omia taipumuksia liiallisiin lupauksiin on arvosteltu paljon. Osa kritiikistä sopii myös ihmisoikeuksiin. Säännöt ovat niin ehdottomia, että kompromissit ja rauhanomaiset sovittelut käyvät todella vaikeiksi. Normien epämääräisyys taas tukee tulkintoja, jotka palvelevat niiden tekijöitä. Lakikirjojen ja käytännön juridiikan, oikeusjärjestelmän ja muun elämän erot kovertavat lupaukset vapautuksesta ontoiksi. Ihmisoikeusliikkeen mukaan vapautumisen taustalla ovat ”oikeudet”, eivät poliittisia päätöksiä tekevät ihmiset. Tämä jähmettää muita toimijoita ja puhetapoja. Lisäksi se rohkaisee emansipaatioon vain sitä tietä, että luotetaan valistuneisiin ammatillisiin eliitteihin, jotka ”tietävät” oikeasta ja väärästä. Näin ihmiset vieraantuvat itsestään ja omasta tavastaan puhua hallinnasta. Ongelmat ovat pahempia kansainvälisellä tasolla, koska siellä juridiikka on läsnä kaikkialla mutta poliittinen vuoropuhelu on vähäisempää.

Yhteisö. Maailmalla uskotaan laajasti siihen, että poliittiset eliitit muodostavat hyvántahtoisen ”yhteisön”. Tämän yhteisön ajatellaan tekevän hyviä tekojaan erillään taloudellisista toimijoista ja tavoitteista, minkä lisäksi sen oletetaan olevan median välityksellä yhteydessä siihen, mitä maailman ihmiset todella tavoittelevat. Ihmisoikeusliike on osaltaan vastuussa käsityksen laajasta suosioista. Tällainen ”yhteisö” lupaa olla jatkuvasti läsnä, tukea vapautusta ja taata sen. Luulotelma on vahingollinen muun muassa silloin, kun ihmiset luottavat vapautuksen tulevan ystävälliseltä ulkomaiselta toimijalta, joka ei koskaan ilmaannu paikalle. Media on muuttanut ensimmäisen maailman mediayleisön ”kansainväliseksi yhteisöksi”, mikä jo itsessään on tapa evätä ihmisiltä heidän omat äänensä. Voitaisiin ajatella myös, että samalla on menetetty ”todellinen” politiikka, millä viitataan politiikan teon mahdollisuuksiin lainsäädännön piirissä tai kansallisesti. Niitäkin voidaan tuki pitää pelkkinä haaveina, mutta ne ovat silti hyödyllisempiä sanastoja, ja juuri ne voisivat toimia vapautuksen välineinä, rohkaista osallistumaan sekä tuntemaan solidaarisuutta ja vastuuta. Ne myös avaavat mahdollisuuksia täysin uusille tavoille toimia.

Puolueeton väliintulo. Ihmisoikeuspuhe lupaa länsimaisille äänestäjille, että on olemassa poliittisesti riippumaton tapa toteuttaa vapauttavia väliintuloja muualla maailmassa. Ihmisoikeuksien uskotaan olevan aina ja kaikkialla riippumattomia, ja niiden riippumaton ja puolueeton imago antaa perusteetta pontta myös muille interventioille. Tämän seurauksena väliintuloja tehdään enemmän kuin muutoin tehtäisiin. Ne ovat myös tehottomampia kuin jos ne perustuisivat muunlaisiin emansipaation puhetapoihin. Olivat ne toteuttajinsa mielestä tehokkaita tai eivät, niin tällaisilla vastuullisuuden ja osallistumisen väistävillä väliintuloilla on vahingollisia seurauksia, joita ei tunnusteta ja joista ei keskustella.

Vapauttaja vapautuksena. Ihmisoikeuksien räikein ja harhaanjohtavin lupaus on se, että ne esiintyvät vapautuksen mittarina. Ihmisoikeudet luovat itsestään kuvan ikuisena, inhimillisenä ja kaikkia koskevana totuutena sekä käytännöllisenä vastauksena epäoikeudenmukaisuuteen: holokaustia seurasi joukkotuhonnan vastainen sopimus, ja naisten alistamisen saama huomio johti naisten syrjinnän poistamista koskevaan yleissopimukseen (CEDAW). Tämä saa ihmisoikeusliikkeen *itsensä* näyttämään lunastavalta ja parantavalta ikään kuin työ *ihmisoikeuksien eteen* olisi työtä pahaa vastaan. Alan ammattilaiset tyyppillisesti sekoittavat työnsä liikkeen kehittämiseen vapauttavaan työhön yhteiskunnassa. Seuraukset ovat kuitenkin vahingolliset, kun hyväntahtoiset ihmiset sotkevat työnsä tietyn ammattialan kehittämiseen työhön jonkin ongelman ratkaisemiseksi.

Potentiaalisia vapauttajia voidaan johtaa harhateille. Heille uskotellaan, että ihmisoikeusliikkeen rakentaminen on palkkio sinänsä. Liikkeen sisällä ihmiset voivat ajatella, että heidän oman maailmansa uudistaminen koskee koko maailmaa. Voi näyttää siltä, että ala pystyy vastaamaan paremmin ulkopuolisiin tekijöihin, mutta itse asiassa ala saattaa vain kyetä vastaamaan paremmin omiin ristiriitoihinsa. Tästä huolimatta tapana on aliarvioida sitä, miten ihmisoikeusliike kehittyy vastauksena poliittisiin kriiseihin ja kansainvälisten eliittien diskursiivisiin muoteihin. Näin yliarvioidaan alan käytännön osaamista ja hämärretään sen sisäisiä voimasuhteita ja vallanhalua.

Esimerkiksi käsite ”oikeus kehitykseen” ei niinkään syntynyt vastauksena maailman köyhyyteen. Pikemminkin se oli tulosta siitä, että eliitti kiisteli tärkeysjärjestyksistä, ja jotkut vähemmistöön kuuluvat eliitin jäsenet yrittivät ilmaista poliittisia tavoitteitaan ainoalla tilanteessa mahdollisella kielellä. Siirtymä ”oikeuksien” maailmasta ”hyvitysten” maailmaan ja sitten

”perustarpeisiin” ja lopulta ”ylikansalliseen toimeenpanon valvontaan” ei niinkään heijastellut sitä, että ongelmat maailmassa olisivat muuttuneet. Pikemminkin se kertoi siitä, että kansainvälinen oikeuseliitti arvotti oikeudellista formalismia uudella tavalla. Kun emansipatorisia tavoitteita muotoiltaan tällä tavoin ihmisoikeuksien kielelle, seurauksena on, että itse ala kasvaa: pidetään enemmän konferensseja, kirjoitetaan raporteja, tehdään tutkimuksia, vastustetaan ja annetaan vastineita. Sen sijaan naisiin kohdistuva väkivalta, köyhyys tai joukkosurmat eivät vähene. Tällä on vahingollisia seurauksia silloin, kun se ehkäisee poliittista osallistumista ja saa ihmiset odottamaan ihmisoikeuksilta tuloksia, joita niillä ei voida saavuttaa.

”Ihmisoikeuksien” oikeusjärjestelmä pikemminkin tuottaa ja puolustelee ihmisoikeusloukkauksia kuin estää ja hyvittää niitä

Oireiden hoito. Ihmisoikeusliike tarjoaa parannuskeinoja, jotka pääasiassa hoitavat oireita sairauden sijasta. Niin sairaus jäytää vanhaan tapaansa mutta alkaa näyttää terveydeltä. Näin käy esimerkiksi silloin, kun syrjinnän vastaisen sopimuksen allekirjoittaminen korvaa sen, että syrjintä todella lopetettaisiin. Kuitenkin jopa silloin, kun ihmisoikeusloukkauksien uhrit saavat hyvitystä tai loukkaukset voidaan estää, loukkauksien takana oleva vallan ja vaurauden jako saattaa entisestään vankistua etsiessään uusia ilmaisukanavia.

Humanitaariset normit antavat liian paljon anteeksi. Moni tuntee ajatuksen, jonka mukaan sodan lait voivat pikemminkin oikeuttaa väkivaltaa kuin ehkäistä sitä. Tällainen tilanne syntyy, kun normit ovat epämääräisiä, perustelut laveita, täytöntöönpanon valvonta heikkoa ja kiellot selkeitä mutta asiaankuulumattomia. Sama pätee usein myös ihmisoikeuksiin. Normit ovat epämääräisiä ja ristiriitaisia, niiden asema on häilyvä, perustelut ovat laveita, toimeenpanoa ei valvota ja painopiste on ongelmissa, jotka ovat oikeastaan sivuseikkoja suhteessa laajempaan yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen. Tällä tavoin ihmisoikeusliike voi ikävä kyllä joissakin paikoissa oikeuttaa ja hyväksyä enemmän epäoikeudenmukaisuutta kuin se kykenee poistamaan. Näin käy luultavimmin siellä, missä etenkin suurvallat hyödynnevät ihmisoikeuksia ulkopolitiikassaan.

Humanitaariset normit oikeuttavat liian paljon. Ihmisoikeusliike on järjestelmällisesti aliarvioinut, miten paljon ihmisoikeuksien kieli ja koneisto hyödyttävät sortavia hallituksia. Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Venäjä – mutta myös Serbia ja Kosovon albaanit – ovat kaikki ryhtyneet sotaan, tehneet

poliittisia väliintuloja ja oikeuttaneet päätöksensä ihmisoikeuksien suojelun nimissä. Tällöin ei suinkaan puolusteta yksilöä valtiota vastaan, vaan ihmisoikeuksilla oikeutetaan voiman käyttö toisia valtioita tai yksilöitä vastaan. Ihmisoikeuskielen huokoisuus tarkoittaa, että sen oikeuttamiin valtiollisiin väliintuloihin ja muihin voimanilmaisuihin liittyy enemmän aivan toisenlaisia tavoitteita kuin emansipaatio.

Taustanormit aiheuttavat todelliset vahingot. Sodan lakien tapaan ihmisoikeuksien oikeusjärjestelmä koostuu muustakin kuin normeista ja instituutioista, jotka koskevat suoraan ihmisoikeuksia. Ihmisoikeusliike toimii silti ikään kuin sen oikeusjärjestelmä muodostuisi vain oikeuksien luettelosta sekä instituutioista, joita käytetään oikeuksien toimeenpanoon. Itse asiassa vaikkapa kidutuksen kieltävä laki sisältää kaikki säännöt, periaatteet ja instituutiot, joilla on merkitystä kidutukselle, mutta suurin osa näistä säännöistä – itsemääräämisoikeus, työnjako- ja toimivaltakysymykset, omistusta ja sopimusoikeus – tekee helpommaksi tai peräti oikeuttaa viranomaisten harjoittaman kidutuksen.

Ihmisoikeusbyrokratia on itse osa ongelmaa

Ammatillistaa humanitaarisen innostuksen. Joka vuosi ihmisoikeusliike houkuttelee mukaan tuhansia hyvää tarkoittavia ihmisiä ympäri maailman, ja näin tehtyään se ikään kuin passivoi heidät. Vielä useampi luottaa siihen, että liikkeen asiantuntijat käsittelevät ihmisoikeusasioita ammatillisesti. Samantyyppinen ilmiö näkyy akateemisessa maailmassa. Ihmisoikeuksien oppiala on ilmaantunut julkisoikeuden ja kansainvälisen oikeuden väliin. Opiskelijoiden ja opettajien annetaan ymmärtää, että ihmisoikeustyö on vakiintunutta toimintaa, jolla on ammattimaiset käytännöt ja ammattiasema.

Ammattimaistumisella voi olla monia haittoja. Muut humanitaariset alat menettävät tietysti henkilöstöä, kun ihmisoikeusliike vetää asiantuntijoita. Ihmisoikeustyön ammattilaiset haluavat kohentaa taitojaan ja asemaansa kilpaillakseen yksityisoikeuden kanssa. Tämä vaikuttaa niiden humanitaaristen toimijoiden asemaan, joiden edustamat alat eivät ole vakiintuneet oppialoina ja joiden käytännöt ovat hajanaisempia ja eroavat enemmän yksityisen puolen vastaavista. Ammattimaistuminen vahvistaa lainoppineita pappien, insinöörien, poliitikkojen, visionäärien ja tavallisten kansalaisten kustannuksella, joilla muutoin voisi olla tärkeämpi rooli tavoiteltaessa emansipaatiota. Ammattimaistuminen erottelee ihmisoikeuksien

puolustajat heidän edustamistaan ihmisistä ja niistä, joiden kanssa he työskentelevät. Näiden asiantuntijoiden työnjako ei ole vain tehokasta erikoistumista. Ajatellaan ihmisoikeuksien byrokraatisoitumista vaikkapa Itä-Timorissa, joka vedettiin kansainvälisen hallinnan ja hallinnon piiriin. Yhtäkkiä paikalliset eliitit syrjäytettiin tai sysättiin tiedonlähteen asemaan. Huomio kääntyi Geneveen ja New Yorkiin, keskukseseen ja komissioon, päätöslauselmiin ja raportteihin.

Tekee hallaa oikeusoppineille. Toisinaan ollaan huolestuneita lainoppineen ammatista. Ihmisoikeusliike on haitaksi ammattikunnalle, koska alan ihmiset joutuvat noudattamaan tarkasti tekstuaalisia ilmaisuja, jotka ovat hyvin epäselviä ja kaikkea muuta kuin sitovia, sekä turvautumaan löysään humanitaariseen argumentointiin. Tämä rapauttaa ammattiosaamista ja saa ihmiset uskomaan, että heidän hankkeensa ovat muita tärkeämpiä nimenomaan epäselvien oikeudellisten termien vuoksi. Toisten mielestä ihmisoikeudet ovat varsinkin ihmisoikeustyön eliitille vain sumuverho, jonka avulla oikeutetaan se, miten alan ammattilaiset edistävät maailman kurjistumista omilla rutiineillaan. Alan käytännöt saavat esimerkiksi muut oikeuden alat ja etenkin talous- ja kauppaoikeuden näyttämään siltä, kuin ne olisivat politiikan ulkopuolella. Ihmisoikeuskäytäntöjen väljyys ja vaihtelevuus on tässä itsessään avuksi. Se luo eron poliittisen, pelastukseen tähtäävän ammattikunnan ja muiden lainoppineiden epäpoliittisen ja arkisen maailman välille.

Ruokii valheellista solidaarisuutta. Ihmisoikeusliikkeessä työskentelee hyvin erilaisia ihmisiä. He edustavat eri sukupolvia, kansallisuuksia ja sukupuolia. Kolmekymppinen juristimies Hollannissa elää tyystin erilaista elämää kuin ihmisoikeuslainsäädäntöön erikoistunut 60-vuotias naisjuristi Uruguayssa. Ihmisoikeuksien kieli kannustaa ajattelemaan, että näillä erilaisilla kokemuksilla ja hankkeilla olisi jokin tiivis yhteys. Näin edistetään valheellista solidaarisuutta. Edistyksellisten eliittien solidaarisuutta julistaessaan ihmisoikeuksien puhetapa on erityisen kömpelö. Sen avulla on vaikea ilmaista eroja vaikkapa palestiinalaisen miespuolisen ihmisoikeusjuristin ja hänen naispuolisen kollegansa välillä tai yhdysvaltalaisen ja nigeriläisen juristin välillä.

Edistää huonoa uskoa. Ihmisoikeusjuristeja yhdistää joka tapauksessa se, että heidän suhteensa työhön edustaa enemmän tai vähemmän huonoa uskoa, itsen ja samalla muiden pettämistä. Aina kun ihmisoikeuksia käytetään

uusiin tarkoituksiin tai kun niillä yritetään tavoittaa uusia ongelmia, ammattilaisten on luotava uusia väitteitä. Samalla he tietävät väitteidensä olevan vähemmän vakuuttavia kuin he uskottelevat. Milloin väitteiden takana on yksimielisyys, milloin puhutaan uhrin puolesta, milloin kansainvälisen yhteisön puolesta. Niin ikään ihmisoikeuksien kielen väitetään olevan paljon varmemmalla pohjalla kuin se todellisuudessa on. Ammatillinen huono usko kasautuu sitä mukaa kuin liike yrittää virittää välineitään korjatakseen omia puutteitaan. Esimerkistä käy vaikka se, että ihmisoikeusloukkausten taustalla vaikuttaviin oloihin tartutaan ikään kuin ne olisivat itse ihmisoikeusloukkauksia. Liikkeen tyypilliset ammatilliset vääristymät tulevat hyvin esille, kun pohtii vaikkapa juristia, joka aivan vakavissaan nimeää kidutuksen, kuolemanrangaistuksen tai naisten sukuelinten silpomisen ”kansanterveyden” ongelmaksi.

Lain lukeminen politiikalle ei ole sama asia kuin totuuden kertominen vallalle. Ihmisoikeusjuristien kielenkäyttö ruokkii liioiteltua käsitystä erosta oman työn idealismin ja vastapuolen karkean reaali poliittisen asenteen välillä. Asiantuntijoiden puhe ihmisoikeuksista on siis eräänlaista ristiriitojen korostamista. Puhuja painottaa ”oikeudellisia” merkkejä ilmaisussaan ikään kuin tämä voisi taivuttaa toisen ihmisen, jonka puhuja paradoksaalisesti kuvittelee asuvan aivan erilaisessa ”poliittisessa” maailmassa. Ihmisoikeustyössä puhutaankin aina kuvitteelliselle kolmannelle osapuolelle, sivustakatsojalle, joka tuntee solidaarisuutta ihmisoikeuksista puhuvan (lausumatonta) poliitikkaa kohtaan, koska se ilmaistaan epäpoliittisessa muodossa. Tämä voi usein toimia poliittisena värväksenä, mutta seuraukset ovat todella vakavat: tavaksi muodostuu käyttää yhä sitoutuneempaa mutta määrittelemätöntä poliittista sanastoa. Lopputuloksena on ammatillinen narsismi, joka verhoaa itsensä myötätunnoksi ja toivoo voivansa voittaa muiden solidaarisuuden petoksen keinoin.

”Edustajuuden” vaarat. Ihmisoikeustyön ammatillistuminen saa ihmiset ajattelemaan työskentelevänsä vähemmän onnekkaiden toisten ”puolesta”. Samalla ammattilaisten päätösten ja toimien mahdolliset kustannukset ulkoistetaan. Ihmisoikeustyön edustuksellinen ulottuvuus – muiden ”puolesta” puhuminen – asettaa ”uhrit” sekä näyttämölle että sen varjoon. Uhrien tuottaminen on pohjimmiltaan tirkistelevää tai pornografista. Vaikka tämä prosessi olisi kuinka hienotunteinen tahansa, se vaikuttaa ”uhrin” asemaan yhteiskunnassa ja luo uhriuttamisen kielen, jota hän voi

puhua kansainvälisellä näyttämöllä. Sen sijaan ”alistettu” eli loukattu-mutta-ei-vielä-uhri ei voi puhua, eikä hänen puolestaan voida puhua. Sen sijaan hän vetäytyy liikkeen tulkinnallisten ja edustuksellisten käytäntöjen tieltä. Erottelu ihmisoikeusjuristien ja niiden ihmisten välillä, joita juristit väittävät edustavansa, voi vahvistaa vaurauteen, tietoon, liikkumiseen ja kuulluksi tulemiseen liittyvien mahdollisuuksien jakolinjoja maailmassa. Tämän seurauksena ihmisoikeusammattilaiset kamppailevat lopulta turhaan huonoa uskoa, orientalisemia ja itsekästä sentimentalismia vastaan.

Vastuuton väliintulo. Ihmisoikeusammattilaisilla ei ole kannustimia ottaa vastuuta muutoksista, joita he aiheuttavat. Muutoksethan ovat tulosta ympäristön ja abstraktien ”ihmisoikeuksien” vuorovaikutuksesta. Ihmisoikeuksien kieli on samanaikaisesti sekä häilyväinen että pyhäksi julistettu. Kun tähän yhdistetään liikkeen valta, niin harkinnanvaraisuudelle avautuvat valtavat näkymät: toimitaan täällä eikä tuolla, toimitaan näin eikä noin, tällöin eikä tuolloin. Tämän harkinnan tuloksia ei voida liikkeessä kielellistää yksilön vastuullisiksi teoiksi. Tällä on psykologisia seurauksia ihmisoikeusammattilaisille, minkä lisäksi se auttaa oikeuttamaan heidän vastuuttoman harkintansa. Ihmisoikeuksia pidetään pyhinä, joten syyllinen löytyy aina muualta – paikallispoliitikoista, pahoista yksilöistä ja sosiaalisista patologioista. Liikkeen jäsenille tämä luo eettisiä, poliittisia ja esteettisiä ongelmia. Niitä koituu myös muualla oleville eliitin jäsenille, joiden on tultava toimeen näiden ongelmien kanssa. Maksajiksi joutuvat myös edustamisen ja väliintulojen kohteet, joista ammattikunta peilaa itseään.

Ihmisoikeusliike voimistaa huonoa kansainvälistä hallintaa

Heikoin lenkki. Jopa kansainvälisessä oikeudessa on huomattavasti joustavampia hallinnoinnin ja hallinnan muotoja kuin ihmisoikeusammattilaisten käyttämät mallit. Ihmisoikeusliike syntyi kansainvälisen oikeushistorian vaiheessa, jolloin korostettiin sääntöjä enemmän kuin normeja sekä painotettiin institutionaalista eikä niinkään kulttuurista toimeenpanoa ja sen valvontaa. Muilta aloilta löytyy monia paljon toimivampia ja selkeämpiä hallinnan muotoja – esimerkiksi kynnysarvoihin perustuva ympäristöjärjestelmä tai yksityisoikeuteen sulautettu kansainvälisen kauppa-oikeuden järjestelmä. Ihmisoikeusliikettä sitoo ajatus siitä, että ihmisoikeudet ovat aitouden ja yleismaailmallisuuden mittareita. Ennen kaikkea sitä sitoo käsitys, jonka mukaan ihmisoikeudet kertovat yhteiskunnallisesta

oikeudenmukaisuudesta. Tämä asettaa yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden kysymykset kaikkein tehottomimpien hallinnan muotojen alaisuuteen.

Puhtaat paperit. Yleisemmällä tasolla kansainvälinen hallintajärjestelmä erehtyy, kun se kuvittelee voivansa hallinnoida ja "tulla väliin" ottamatta vastuuta voimavarojen jakoon liittyvästä likaisesta työstä. Tällöin se tulee väliin vain taloudellisesti eikä poliittisesti, vain julkiseen elämään eikä yksityiselle puolelle, vain "konsensuksen voimalla" tunnustamatta poliittisia voima- ja vaikutussuhteita, vain jäädyttääkseen tilanteen eikä kehittääkseen sitä, "puolueettomasti" ikään kuin osapuolten välille, poliittisesti ja taloudellisesti mutta ei kulttuurisesti. Ihmisoikeusliikkeen ansiosta hyvää tarkoittava väliintulija kuvittelee voivansa vaikuttaa oloihin omassa maassaan ja muualla joutumatta mitenkään poliittisesti osalliseksi siihen, miten voimavarat väliintulon seurauksena jakautuvat. Kuvitelma perustuu ajatukseen, että väliintulot voidaan määritellä, toteuttaa ja oikeuttaa yleismaailmallisten, politiikan ulkopuolisten sopimusten ja instituutioiden avulla.

Haavekuva hallituksesta. Kansainväliseltä hallinto- ja hallintajärjestelmältä pyydetään usein maailmanlaajuisesti sitä, mitä ihmiset toivovat tai odottavat kansallisilta hallituksilta paikallisesti. Sen halutaan jakavan voimavaroja, vahvistavan yhteisöä, ilmaisevan eroja ja samankaltaisuuksia ja tarjoavan yhteistä hyvää. Ihmisoikeusliike voimistaa näkemystä, jonka mukaan kansainvälinen hallinta ymmärretään pikemminkin oikeudellisesti kuin poliittisesti. Samalla järjestelmän kyky toteuttaa tehtäviään heikkenee. Kansainvälisen oikeuden ja hyvän sulautuminen yhteen edistää niin hallintajärjestelmän sisällä kuin ulkopuolellakin sitä, että kansainvälinen hallinta pysyy sokeana haittapuolilleen. Ihmisoikeusliikkeen on vaikea hahmottaa itseään pragmaattisesti eikä teologisesti, kun se arvioi hankkeittensa haittoja ja hyötyjä, ja sama pätee koko kansainväliseen hallintaan. Ihmisoikeusliike muovaa tästä sokeudesta hyveen ja rohkaisee muita hallinnon ja hallinnan ammattilaisia ajattelemaan asiasta samoin esittäytymällä vakuutena siitä, että kansainvälisen oikeuden luonne on laajemminkin humanitaarinen.

Poikkeuksien hallinta. Muun kansainvälisen oikeuden tapaan ihmis-oikeudet tarttuvat lähinnä jäävuorten huippuihin. Ihmisoikeuksien perustana on tiettyjen oikeudellisten muotojen kunnioitus. Näitä ovat itsemääräämisoikeus, toimivallan alueellinen jakautuminen, toissijaisuusperiaate ja konsensukseen perustuvat normit. Tämän vuoksi tuntuu luonnolliselta ottaa

erityiskäsittelyyn ne osat ongelmasta, jotka ”ylittävät rajat” tai ”järkyttävät ihmiskunnan omaatuntoa” kansainvälisestäikin. Loput jäävuoresta upotetaan yleensä entistä syvemmälle kansalliseen politiikkaan. Ihmisoikeusliike valittaa säännönmukaisesti suvereenien valtioiden toiminnasta ja syyttää niitä, mutta usein tämä voimistaa vallan jatkuvuutta eikä suinkaan rapauta sitä. Tämä rajoittaa sellaisten hyvää tarkoittavien ihmisten pyrkimyksiä, joilla on kansainvälistä ja maailmanlaajuista poliittista vastuuntuntoa. Ajatus siitä, että juridiikka on kulttuurin ja politiikan yläpuolella, passivoi ihmisiä, jotka ymmärtävät poliittiset hankkeensa ”väliintuloiksi vieraassa kulttuurissa”. Ihmisoikeuksien kieli korostaa juridiikan kehittymistä. Näin kansainvälisen oikeuden asiantuntijoilla on taipumus keskittyä oikeusjärjestelmän rakenteeseen liittyviin perustuslaillisiin kysymyksiin eikä siihen, miten voimavaroja jaetaan yhteiskunnassa laajemmin.

Ihmisoikeuksien edistäminen voi olla huonoa politiikkaa

Lopulta voidaan ehkä sanoa vain, että ihmisoikeuksien edistämällä saattaa toisinaan olla vahingollisia seurauksia. Kokoamani arvostelun mukaan ihmisoikeudet kärsivät suunnitteluvirheestä, joka näkyy haittoineen kaikkialla. Ehkä näin on. Niin kauan kuin näitä syytöksiä ei ole osoitettu yleispäteviksi (vaikea ajatella, miten voitaisikaan), niin voidaan ehkä puhua vain mahdollisista haitoista ja riskeistä sekä vahingollisista seurauksista, joita on koettu joskus ja joita saatetaan kokea uudelleen. Joissakin tapauksissa voi käydä vaikka niin, että emansipaation edistäminen oikeuksien kielellä heikentää ihmisten kykyä ja halua kollektiivisiin toimiin. Jotakin tällaista on nähty esimerkiksi Yhdysvalloissa 20 viime vuoden aikana. Poliittiset kysymykset ovat muuttuneet oikeudellisiksi kysymyksiksi ja sitten kysymyksiksi laillisista ”oikeuksista”. Tämän seurauksena muunlaiset emansipatorisen politiikan muodot ovat käyneet harvinaisemmiksi. Näin ei kuitenkaan varmasti tapahdu aina ja kaikkialla. Yhdysvalloissa on myös nähty, miten ihmiset ovat joukolla lähteneet vaatimaan vapautusta osin oikeuksien sanaston innostamina. Brittien vuoden 1998 ihmisoikeusasetuksen tapauksessa tilanne on yhä avoin. Nähtäväksi jää, vapauttaako se emansipatorista poliittista energiaa, jota entinen lainsäädäntö ja puoluerakenne pidättivät. Olennaista on ottaa tavaksi arvioida ihmisoikeushankkeita jatkuvasti pragmaattiselta kannalta. Silti näyttää selvältä, että ihmisoikeuksien edistämällä voi olla ja on ollut vahingollisia seurauksia joissakin ympäristöissä.

Vahvistaa sortavia valtioita ja taantumuksellisia kansainvälisiä aloitteita.

Joskus ihmisoikeuksien toteuttaminen voi voimistaa sortoa harjoittavia valtioita. Ihmisoikeusinstituutioiden ja alan retoriikan avulla voidaan myös joissakin paikoissa antaa humaani sävy sortaville hankkeille, ja niin ikään niiden avulla voidaan saada tukijoita, jotka muutoin vastustaisivat hankkeita. Niin yksittäiset ihmiset kuin valtiotkin voivat hyödyntää ihmisoikeuksia vahvistaakseen, puolustaakseen ja oikeuttaakseen sortoa. Ihmisoikeuksien avulla on esimerkiksi oikeutettu sotia, puolustettu kuolemanrangaistusta, enemmistön oikeuksia, uskonnollista sortoa sekä aborttia (tai sen rajaaamista). Kansainväliset rahoitusalan instituutiotkin ovat viime aikoina ottaneet ihmisoikeudet omakseen, millä voi olla kahtalainen tehtävä: yhtäältä se vahvistaa valtioita, joiden on valvottava raskaita rakenteellisia muutoksia mutta voitettava puolelleen tiukkaa talouspolitiikkaa vastustavat paikalliset ja kansainväliset tahot; toisaalta se antaa yleismaailmallisen ja järkipärisen väistämättömyyden tuntua talouspolitiikalle, joka on kuitenkin tulosta huomattavasti kapeammista poliittisista laskelmista ja kamppailuista. Ihmisoikeusliike voi tällä tavoin käytettynä vaikuttaa vahvasti siihen, että tulonjakokysymykset katoavat kansallisesta ja kansainvälisestä kehityspolitiikasta, samalla kun se puolustelee ja oikeuttaa taantumuksellista politiikkaa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Näitä vaikeuksia on vaikea selittää, koska ihmisoikeusliike on yhä kuuro toimintansa poliittisille seurauksille yksittäisissä paikoissa. Lisäksi se luulottelee, ettei ihmisoikeuksien lisääminen voi koskaan pahentaa tilannetta. Vaarana on tällöin se, että muut poliittiset toimijat ja ideologiset hankkeet kaappaavat ihmisoikeudet omiin tarkoituksiinsa. Esimerkiksi uusliberalistit alkoivat heti hyödyntää ”vastuita”, kun julistus ihmiskunnan yhteisistä vastuista annettiin vuonna 1998. Vastuisiin vetoamalla he perustelivat yksityistämistä ja heikensivät hallitusten kykyä tukea emansipaatiota.

Tuomitseminen oikeutuksena. Vahingon muuntaminen ”ihmisoikeusloukkaukseksi” voi olla tapa pikemminkin suvaita tai kieltää kuin nimetä ja tuomita teko. Esimerkiksi Bosnian kauheuksia voitaisiin ajatella syntinä, jolloin paikalle pitäisi lähettää pappeja, sairautena, jolloin tarvittaisiin lääkäreitä, poliittisina tekoina, mikä vaatisi poliitikkoja, tai sotana, jolloin paikalle tarvitaan sotilasjoukkoja. Niin ikään niitä voitaisiin pitää ihmisoikeusloukkauksina ja lähettää paikalle juristeja. Tämä voi olla myös tapa olla tekemättä mitään, välttää vastuuta ja samanaikaisesti eriyttää

vahinko ja kieltää sen erityisyys. Joukkosurman mieltäminen ihmisoikeusloukkaukseksi ei onnistu tavoittamaan pahan käsittämättömyyttä mutta ei myöskään sen arkisuutta. Sen sijaan tarjolla on outo yhdistelmä kliinistä analyysia – joka luo vaikutelman siitä, että käsittämätön on tiedollisesti hallussa – ja hysteeristä tuomitsemista, joka ikään kuin loitontaa juristin turvallisen etäisyyden päähän pahasta. Auschwitz voidaan nimetä ”kansanmurhaksi”, koska halutaan tunnustaa mahdottomuus puhua siitä ja korostaa sen asemaa ”ihmiskunnan omantunnon järkkymisenä”. Se voi kuitenkin olla myös tapa olla ajattelematta Auschwitzin arkipäiväisyyttä. Kun ihmisoikeusliike kriminalisoi vahingot ja rajaa niiden juuret yksittäisiin ihmisoikeuksien loukkaajiin, niin näin voidaan myös kieltää, puolustaa, oikeuttaa ja normalisoida juuri ne vahingot, joita liike yrittää tuomita.

LOPUKSI

Siinä kokoamani arvostelu. Kuten aluksi totesin, jotkin syytökset vaikuttavat minusta järkeenkäyvimiltä kuin toiset. Olisin enemmän huolissani joistakin haitoista kuin toisista. Ihmisoikeuksien rakentajasukupolvi keskittyi siihen, miten voitaisiin tunnistaa ja pidättää pahat ihmiset pahoissa yhteiskunnissa. Nykyään on sijaan keskityttävä siihen, miten hyvät ja hyvää tarkoittavat ihmiset hyvissä yhteiskunnissa voivat olla väärässä ja edistää juuri niitä asioita, joita he ovat oppineet arvostelemaan. Vastaaminen tähän vaatii sitä, että kaikkein pyhimpiä humanitaarisia sitoumuksia, keinoja ja välineitä arvioidaan pragmaattisesti.

Olipa ihmisoikeuksien historia millainen tahansa, sen tulevaisuus on avoin. Ehkäpä nämä vaikeudet onnistutaan voittamaan. Niitä ei kuitenkaan selätetä vaikenemalla niistä. Ihmisoikeusliike ei ole heikko lapsi, jota on suojeltava arvostelulta ja käytännön laskelmoineilta. Tällä hetkellä kritiikki vielä koostuu ihmisoikeuksia tarkastelleiden ihmisten epäilyksistä, vaistoista ja etiäisistä. Jokaisella ihmisoikeustyössä mukana olevalla on oma näkemysensä siitä, mikä kritiikistä on olennaista – jos mikään. Ammattikunnan on hyvä keskustella avoimemmin näistä asioista ja pohtia, miten niiden tulisi vaikuttaa käsitykseen koko ihmisoikeushankkeesta.

TOIMITTAJAN JÄLKISANAT

David Kennedy käy uudestaan läpi edellä mainittuja ongelmia teoksessaan *The Dark Sides of Virtue* (2004)¹ sekä artikkelissaan ”Reassessing International Humanitarianism” (2006). Hän kääntää ongelmat kymmenen kohdan poliittiseksi toimintaohjelmaksi kaikille ihmisoikeustyön ja humanitaarisen avun toteuttajille:²

- Humanitarismin pitää haluta valtaa, ei pyrkiä välttämään sitä.
- Humanitarismin ei ole heikkoa ja sivussa päätöksenteosta vaan osa kansainvälistä valtajärjestelmää. Humanitaarisen työn tekijöiden pitää hyväksyä itsensä vallanpitäjinä.
- Taustatekijät ovat isoja, näkyviä prosesseja tärkeämpiä. Humanitarismin varsinainen työ tehdään aina vakuuttamalla taustalla toimivia asiantuntijoita.
- Katsotaan tuloksia, ei rakenteita. Toimimattomia instituutioita ei pidä hyväksyä, ja humanitaarisen työn tekijöiden pitää olla valmiita käymään poliittista taistelua niiden muuttamiseksi sekä avoimesti myöntää, että tulokset ovat epävarmoja.
- Kansainvälinen yhteisö ei koskaan voi tehdä neutraalia interventiota ylhäältä päin, kysymys on aina poliittisten hallintajärjestelmien taistelusta. Humanitarismin edustajien on siis syytä hyväksyä oma asemansa ja toimia sen puolesta.
- On parempi puhua omasta kuin muiden puolesta ja todeta ”me haluamme”. Näin nähdään paremmin, kuka hyötyy ja kuka ei, ja osallistutaan poliittiseen valtataisteluun.
- Välineet ovat vain välineitä, joten ei tehdä sopimuksista, instituutioista ja keinoista epäjumalia; vain tulokset merkitsevät.
- Humanitarismin on unohdettava omat edistyskertomuksensa, joiden mukaan ollaan itsestään selvästi matkalla kohti jotain parempaa. Sen sijaan on laadittava strateginen ohjelma, joka todella edistää ajettavaa asiaa.
- Ihmisoikeusdiskurssi on aina kritiikkiä, aina kyseenalaistavaa.
- Ei tule hakea varmuutta välttämällä vastuuta, vaan kaikessa epävarmuudessa humanitaarisen työn tekijöiden on oltava valmiita ottamaan poliittinen vastuu tekemisistään.

Vuonna 2010, yhdeksän vuotta Kennedyn alkuperäisen artikkelin ilmestymisen jälkeen, Newcastlessa kokoonnuttiin konferenssiin, jossa aiheena oli tämä klassinen teksti. Kennedy itse kirjoitti konferenssin pojalta syntyneeseen kokoelmaan johdantoluvun ”The International Human Rights Regime: Still Part of the Problem?” Tässä Kennedy puhuu tasapuolisesti sekä liiallisen idealismin että liiallisen pragmatismien vaaroista. Ihmisoikeustyöntekijän pitää välttää molemmat karikat. Kennedyn mukaan ihmisoikeustyöntekijät ovat kymmenessä vuodessa oppineet strategisemmiksi mutta samalla pettyneet ja turhautuneet. Hänen mukaansa ihmisoikeudet ovat nykyään vahvemmassa asemassa kuin koskaan, mutta samalla niiden viattomuus ja mukaansatempaavuus on kadonnut.

Kun ehdottoman oikeamielisyyden ja moraalisen tavoitteellisuuden kieltä ryhdyttiin käyttämään strategisesti, ihmisoikeudet menettivät vastustamattomuuttaan, ja ne tulkittiin helposti vain peittona poliittisille tavoitteille, tiettyjen tahojen intresseiksi puettuna yleismaailmalliseen asuun.³

Kennedy ei kuitenkaan peräänny pragmatismistaan vaan kehottaa aktivisteja edelleen osallistumaan politiikkaan toden teolla. Ongelmiahan maailmassa riittää: kulkutaudit, ilmaston lämpeneminen, taloudellinen epävakaus ja epätasa-arvo. Hän ei silti ole varma, ovatko ihmisoikeudet vastaus näihin ongelmiin.

Nämä ovat haasteita, joihin ihmisoikeuksilla on hyvin vähän sanottavaa (...). Ehkä meidän tulisikin nähdä ihmisoikeudet lyhyen historiallisesti vakaan hetken projektina. Voi olla, että sadan vuoden kuluttua ihmisoikeusammattilaiset vieläkin puhuvat normeista, julkaisevat tietoa uhreista ja häpäisevät hallituksia sekä käyvät oikeutta erilaisia vääryyksiä vastaan. Mutta politiikka on jo muualla. Ihmisoikeudet eivät enää ole tie eteenpäin, ne keskittyvät kaiholla jo parhaat päivänsä ohittaneen poliittisen mallin täydellistämiseen.⁴